

Μάθημα 5ο: Χριστολογία

Η εσχατολογική προσδοκία της Βασιλείας του Θεού

ΣΤΑΥΡΟΥ ΓΙΑΓΚΑΖΟΓΛΟΥ
ΕΠΙΚ. ΚΑΘΗΓΗΤΗ ΔΟΓΜΑΤΙΚΗΣ

«Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος»: Η εσχατολογική προσδοκία της Βασιλείας του Θεού

1. Η εσχατολογική προσμονή και η μέλλουσα κρίση

- 1.1. Η μέλλουσα επάνοδος του Χριστού: «Καὶ πάλιν ἐρχόμενον»
- 1.2. Η κρίση και η Βασιλεία: «Κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς»
- 1.3. Η εγκαινιασμένη εσχατολογία στη ζωή της Εκκλησίας

2. Η ἔλευση της Βασιλείας

- 2.1. Βιβλικές και πατερικές μαρτυρίες για τον παράδεισο και την κόλαση
- 2.2. Χιλιαστικές και άλλες αιρετικές προσεγγίσεις
- 2.3. Η Βασιλεία του Θεού: «Τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός» (Κολ 3, 11)

Η εσχατολογική προσμονή και η μέλλουσα κρίση

Η μέλλουσα επάνοδος του Χριστού: «Καὶ πάλιν ἐρχόμενον»

Η ένδοξη επάνοδος του Χριστού μετά την Ανάληψη και την Πεντηκοστή υπήρξε εξαρχής ο σταθερός προσανατολισμός της Εκκλησίας. Τόσο έντονη υπήρξε η προσδοκία της δεύτερης παρουσίας ώστε οι πρώτοι χριστιανοί, μεταξύ αυτών και ο Απόστολος Παύλος, πίστευαν ότι η επάνοδος του Χριστού πρόκειται να συμβεί στη δική τους γενιά. Η Αποκάλυψη του Ιωάννη εκφράζει παραστατικά την εσχατολογική προσμονή του Χριστού, ο οποίος έρχεται και είναι ήδη εγγύς μέσα στην ευχαριστιακή εμπειρία της αρχαίας Εκκλησίας. Η Θεία Ευχαριστία εξαρχής βιώθηκε στη ζωή της Εκκλησίας ως το μυστήριο της παρουσίας του Χριστού, ως εσχατολογική σύναξη με κέντρο τον Χριστό. Στη Θεία Ευχαριστία η Εκκλησία βιώνει τον αναστάνα Χριστό, όπως θα έλθει «έν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ» (Ιω. 7,37). Η ευχαριστιακή αυτή εμπειρία επηρέασε και την όλη θεώρηση της Εκκλησίας, η οποία, μολονότι πορεύεται εντός της ιστορίας, εντούτοις είναι σταθερά προσανατολισμένη και ήδη προλαμβάνει και προγεύεται τη ζωή της Βασιλείας. Δια της Ευχαριστίας η Εκκλησία γίνεται εικόνα και μαρτυρία των εσχάτων. Το ήθος της Εκκλησίας ως ασκητικό κατόρθωμα σμιλεύει εντός της ιστορίας το εσχατολογικό ήθος της Βασιλείας.

Η πρόγευση των εσχάτων εξαρχής συνδέθηκε με τη λατρευτική σύναξη της Θείας Ευχαριστίας ως εικόνας της εσχατολογικής σύναξης του διασκορπισμένου λαού. Η Εκκλησία ως σώμα του Χριστού οικοδομείται διαρκώς στην αναστάσιμη σύναξη της Θείας Ευχαριστίας, κατά την οποία εικονίζεται δραματουργικά ολόκληρη η ιστορία της σωτηρίας και η τελική μετοχή σε αυτήν. Δια του Αγίου Πνεύματος τα έσχατα διεισδύουν στην ιστορία, ο Μυστικός Δείπνος και τα μετά την Ανάσταση δείπνα του Χριστού βιώνονται μυστηριακά όχι ως

μονοσήμαντη αναδρομή στο παρελθόν, αλλά ήδη ως γεγονότα του μέλλοντος, ως συμμετοχή και ως *ανάμνηση* του δείπνου της Βασιλείας. «Μεμνημένοι τοίνυν τῆς σωτηρίου ταύτης ἐντολῆς καὶ πάντων τῶν ὑπὲρ ἡμῶν γεγενημένων, τοῦ σταυροῦ, τοῦ τάφου, τῆς τριήμερου ἀναστάσεως, τῆς εἰς οὐρανούς ἀναβάσεως, τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας, τῆς δευτέρας καὶ ἐνδόξου πάλιν παρουσίας». Αἴτιο και ἀρχέτυπο της Θείας Ευχαριστίας δεν είναι ένα γεγονός της ιστορίας, αλλά είναι η μέλλουσα και ερχόμενη Βασιλεία. Γι' αυτό και στο λειτουργικό παρόν, στον υπαρξιακά συμπεκνωμένο αυτόν χρόνο, η ευχαριστιακή σύναξη, δίχως να ἐξέλθει ἀπὸ τον χρόνο και την ιστορία, προβαίνει στην ανάμνηση ὄχι μόνο του μυστικού δείπνου, του πάθους και της Ανάστασης, ἀλλὰ και της μέλλουσας κατὰ τα ἔσχατα δευτέρας παρουσίας του Χριστοῦ. Ασφαλώς και η δυνατότητα ἀνάμνησης του μελλοντικού γεγονότος της Βασιλείας, δεν ἀποτελεῖ κάποια θρησκευτική ιδιορρυθμία ἢ υπερβατική ἀνακολούθια, ἀλλὰ σχετίζεται με την εσχατολογική φύση και λειτουργία της Ανάστασης του Χριστοῦ. Πρόκειται ουσιαστικά για την πρώτη πραγμάτωση της Βασιλείας ἐντὸς της ιστορίας. Η Ανάσταση του Χριστοῦ και η κατὰ πρόληψιν μετοχή της ἀποτελεῖ την αἰτία της ἐντασης μεταξύ παρόντος και μέλλοντος. Ολόκληρος ο λειτουργικός χρόνος της Εκκλησίας ἔχει ως κέντρο και ἀφετηρία το πασχάλιο και ἀναστάσιμο γεγονός ὄχι μόνο του παρελθόντος, ἀλλὰ και του μέλλοντος. Η Κυριακή ως ογδόη και ἀναστάσιμη ἡμέρα εικονίζει και προλαμβάνει τη Βασιλεία, η οποία ἐρχεται και είναι ἤδη παρούσα («οὔπω» και «ἤδη»). Ορθῶς ἔχει ἐπισημανθεῖ ὅτι στη Θεία Ευχαριστία πραγματώνεται ἤδη ἀπὸ τώρα αὐτὸ που μόνο στο τέλος των αἰώνων θα ἀποτελέσει την κατακλείδα της ιστορίας της σωτηρίας. «Καὶ τοῦτο, εἰδότες τὸν καιρὸν, ὅτι ὥρα ἡμᾶς ἦδη... νῦν γὰρ ἐγγύτερον ἡμῶν ἡ σωτηρία...» (Ρωμ. 13, 11). Οι ρίζες αὐτῆς της εσχατολογίας προέρχονται ἀπευθείας ἀπὸ το βίωμα της πρωτοχριστιανικῆς κοινότητας. Η διπλή σημασία του «Magaratha», της ἀραμαϊκῆς αὐτῆς ευχαριστιακῆς ἐκφράσεως στην ἀρχαία Εκκλησία, φωτίζει τη διαλεκτική ἐσχάτων και ιστορίας. Η ἔλευση του ἀναστάντος Χριστοῦ στην ευχαριστιακή ἐμπειρία της Εκκλησίας δηλώνεται με τη βεβαιότητα ὅτι «ὁ Κύριος ἐγγύς», ἀλλὰ και συμπληρώνεται με την προσδοκία «ἔρχου, Κύριε», ως ἀναμονή της οριστικῆς ἔλευσης και παρουσίας του. Στην ἴδια προοπτική, το βιβλίο της *Αποκάλυψης* δεν είναι ἓνα κρυπτικό και καταστροφολογικό κείμενο του τέλους της ιστορίας, ὅπως συχνά ἐκλαμβάνεται, ἀλλὰ μία κατ' ἐξοχὴν ευχαριστιακή μαρτυρία της ἀρχέγονης Εκκλησίας στο πλαίσιο της βιβλικῆς ἀποκαλυπτικῆς εσχατολογίας. Ο Χριστός είναι ο *πρώτος* και ο *ἔσχατος*, η *ἀρχή* και το *τέλος*. Η προσδοκία του *καινοῦ οὐρανοῦ* και της *καινῆς γῆς* είναι το βίωμα της ἡμέρας του Κυρίου, η οποία ξεκίνησε με την Ανάσταση και ολοκληρώνεται με την ἐνδοξη ἐπάνοδό του: «ὁ καιρὸς γὰρ ἐγγύς ἐστίν... Ἴδου ἔρχομαι ταχύ... Καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ ἡ νύμφη λέγουσιν· ἔρχου... ναὶ ἔρχομαι ταχύ. ἀμήν, ναὶ ἔρχου, Κύριε Ἰησοῦ» (βλ. Απ. 22, 10·12·17·20).

Η κρίση και η Βασιλεία: «Κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς»

Το γεγονός της ἐνανθρώπησης και ὅ,τι αὐτὸ περιλαμβάνει είναι το κριτήριο βάσει του οποίου νοηματοδοτεῖται και ἀνακεφαλαιώνεται ἡ ζωὴ του κόσμου και του ἀνθρώπου. Ἐν Χριστῷ το ἔσχατον, δηλαδή ἡ ζωὴ του ἀκτίστου, εἰσέρχεται στον κτιστὸ και πεπερασμένο κόσμο και μάλιστα σε αὐτὸν που προέκυψε μετὰ την πτώση. Το κήρυγμα, ἡ διδασκαλία και τα θαύματα του Χριστοῦ ἔχουν κέντρο και ἀναφορὰ τον καινούργιο κόσμο της Βασιλείας του Θεοῦ. Ὅλα κρίνονται και ἀξιολογούνται με βάση την ερχόμενη Βασιλεία του Θεοῦ. Τα γεγονότα του Σταυροῦ και της Ανάστασης κρίνουν τελεσίδικα τον κόσμο και ἀποκαλύπτουν το μυστήριο της Βασιλείας ως μυστήριο της κοινῆς του ἀνθρώπου με την πληρότητα της ζωῆς του

Τριαδικού Θεού. Ο Χριστός υψώνεται στα δεξιά του Θεού και Πατρός και έλκει κάθε άνθρωπο στη θεία υιοθεσία μέσω του σώματός του, δηλαδή μέσω της κοινότητας Εκκλησίας. Μετά την Πεντηκοστή και έως τη δεύτερη παρουσία του Χριστού εκτείνεται ο καιρός της μετάνοιας και της σωτηρίας του ανθρώπου, «ίδου νῦν καιρός εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας» (Β΄ Κορ. 6,2). Σε κάθε Θεία Λειτουργία η Εκκλησία βιώνει μυστηριακά ως παρόντα τα μεγάλα γεγονότα της θείας οικονομίας και μετέχει κατά πρόληψη στη Βασιλεία που ολοένα έρχεται και πιο κοντά. Σε κάθε Θεία Λειτουργία τα έσχατα εισβάλλουν μυστηριακά και κρίνουν την ιστορία, «νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου» (Ιω. 12,31-32). Η αιώνια ζωή της Βασιλείας ταυτίζεται με τη γνώση και κοινωνία των ανθρώπων με τον Θεό. Η οδός που οδηγεί προς τη ζωή της Βασιλείας είναι το πρόσωπο και το έργο του Χριστού, το οποίο, ενόσω διαρκεί η ιστορία, γνωρίζεται μυστηριακά. Η Εκκλησία ζει διαλεκτικά με τον Χριστό την έντονη προσδοκία της παρουσίας του· στη λειτουργική εμπειρία του «μαρὰν ἀθᾶ» (Α Κορ. 16,22), ο Χριστός απαντά «ναὶ ἔρχομαι ταχύ» και η Εκκλησία εκφράζει την προσδοκία της λέγοντας «ἀμήν, ναὶ ἔρχου, Κύριε Ἰησοῦ» (Αποκ. 22,20). Οσάκις η Εκκλησία συνέρχεται επί το αυτό στη Θεία Ευχαριστία, βιώνει την εγγύτητα και την παρουσία του Χριστού και ολοένα επιζητεί και προσδοκᾷ την οριστική του επάνοδο. Από τώρα και μέχρι τη δεύτερη παρουσία, η σχέση με τη Βασιλεία βιώνεται ως πρόγευση και ως αραββώνας. Η πληρότητα αυτής της σχέσης θα φανερωθεῖ πλήρως στα έσχατα, όταν θα ενεργοποιηθεῖ η θεία υιοθεσία, όταν ο άνθρωπος θα οδηγηθεῖ στην ομοίωση με τον Θεό, όταν θα απολαμβάνει την άμεση θέα και κοινωνία μαζί του. Η δεύτερη έλευση του Χριστού θα σημάνει ακριβῶς την έναρξη της Βασιλείας. Ὅπως ακριβῶς ο Χριστός ἀπῆλθε παράδοξα ἀπὸ το προσκήνιο της ιστορίας, με τον ίδιο τρόπο θα επανέλθει (Πράξ. 1,11).

Στην Καινή Διαθήκη όλα κινούνται γύρω ἀπὸ την αποκάλυψη του μυστηρίου της Βασιλείας. Ο ίδιος ο Ιησούς αναφέρεται ιδιαίτερα και προφητεύει παραβολικά την μέλλουσα επανόδο του, η οποία και θα σημάνει την τελική κρίση της ιστορίας και την έναρξη της Βασιλείας (Ματθ. 25,31-46). Η δεύτερη έλευση του Υιού του ανθρώπου τη φορά αυτή θα είναι ένδοξη. Η θεότητά του δεν θα κρύβεται στην ανθρωπότητά του, αλλά θα είναι φανερή σε όλους. Καθήμενος στον θρόνο της δόξας του ως έχων εξουσία Θεάνθρωπος, θα κρίνει όλους τους ανθρώπους με βάση το κριτήριο εισόδου και το δικαίωμα κληρονομίας στην ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ετοιμασμένη Βασιλεία του. Το κριτήριο και το δικαίωμα αυτό συνίσταται στην έμπρακτη οικείωση και καρποφορία της εντολής του Χριστού, δηλαδή της αγάπης προς τον συνάνθρωπο και μάλιστα προς τον εμπερίστατο συνάνθρωπο. Στη θέση του πεινασμένου, του ξένου, του γυμνού, του αρρώστου, του φυλακισμένου είναι ο ίδιος ο Χριστός. Ὅποιος συμπαρίσταται στον πάσχοντα συνάνθρωπό του, συναντά τον ίδιο τον Χριστό. Με αυτό το κριτήριο της έμπρακτης αγάπης και αλληλεγγύης προς τον συνάνθρωπο ως ἀδελφὸ θα κριθοὺν οὐ πάντες και εἴτε θα εισέλθουν στην αιώνια ζωή της Βασιλείας εἴτε δεν θα συμμετάσχουν σε αυτήν. Η παραστατική αυτή εικόνα, με την οποία «μνεῖαν ποιούμεθα της δευτέρας και ἀδεκάστου παρουσίας του Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ» δεν είναι η μοναδική στην Καινή Διαθήκη και στη ζωή της Εκκλησίας. Μια σειρά πολλῶν ἄλλων στοιχείων ή σημείων συμπληρώνουν τα χαρακτηριστικά που διακρίνουν τον εν Χριστῷ ἄνθρωπο, ο οποίος δέχεται τη χάρη και την κοινωνία του Αγίου Πνεύματος.

Ερμηνευοντας τη μέλλουσα κρίση η πατερική θεολογία, ὅπως θα δούμε στη συνέχεια, δεν επιμένει στην έννοια του δικαστηρίου ὅσο στην ποιμαντική και θεραπευτική διαδικασία της μετάνοιας και της εν Χριστῷ μεταμόρφωσης του ανθρώπου. Ὅσοι ἔχουν «νοῦν Χριστοῦ» και «Πνεῦμα Χριστοῦ», θα δουν τον Χριστό ως φως και θα συμμετάσχουν στη ζωή του. Ὅσοι είναι

πνευματικά τυφλοί, δεν θα αισθανθούν την αγάπη και τη χάρη του Θεού και δεν θα συμμετάσχουν στη ζωή του. Η ζωή με τον Χριστό σημαίνει συμμετοχή και κληρονομία της Βασιλείας και η ζωή χωρίς τον Χριστό σημαίνει κόλαση. Με παραστατικές εικόνες τόσο η Αγία Γραφή όσο και η διδασκαλία της Εκκλησίας κάνει λόγο για τη δόξα του ερχόμενου Χριστού, η οποία για άλλους είναι φως και για άλλους «πῦρ καταναλίσκον». Ο άγιος Μάξιμος ερμηνεύει την πραγματικότητα αυτή με το παράδειγμα του κεριού και του πηλού στον ήλιο. Ο πηλός εκ φύσεως ξεραίνεται από τον ήλιο, ενώ το κερί φυσικώς μαλακώνει. Ο ήλιος της δικαιοσύνης Χριστός φωτίζει με το φως του όλους. Αν ο άνθρωπος αγαπά τον Θεό, μαλακώνει όπως το κερί και γίνεται «κατοικητήριο του Θεού εν Πνεύματι» (Εφ. 2,220. Αν αγαπά την ύλη και αντιστέκεται ηθελημένα στον Θεό, σκληραίνεται σαν τον πηλό. Αλλιώς αισθάνεται την αγάπη του Θεού ο ένας και αλλιώς ο άλλος, ανάλογα με την ελεύθερη τοποθέτησή του απέναντί της. Βάσει αυτής της στάσης των ανθρώπων θα γίνει και η μέλλουσα κρίση. Συνεπώς, η κρίση του Θεού δεν αποτελεί δικανική διαδικασία και τιμωρία, αλλά διαπίστωση και διάγνωση της κατάστασης του ανθρώπου, ο οποίος στερείται τη χάρη του Θεού. Έτσι ο παράδεισος και η κόλαση δεν είναι τόπος αλλά μάλλον τρόπος υπάρξεως μαζί ή δίχως τον Θεό, και ασφαλώς δεν αποτελούν ένα είδος αυτόματης δικανικής ανταμοιβής ή τιμωρίας. Αν η γλώσσα της Αγίας Γραφής και της εκκλησιαστικής παράδοσης έκανε χρήση αυτών των ανθρωποπαθών παραστάσεων, τούτο έγινε για ποιμαντικούς και παιδαγωγικούς λόγους, εφόσον οι αντιλήψεις αυτές ήταν ευρέως διαδεδομένες στην περριρρέουσα ατμόσφαιρα πολλών λαών και πολιτισμών, και πάντως όχι δίχως τη σαφέστατα θεραπευτική και παρακλητική διάσταση για την ανάνηψη μέσω της μετάνοιας και της επιστροφής στην κατά Θεόν ζωή. Για τον λόγο αυτό ο Ιωάννης Χρυσόστομος ταυτίζοντας τον παράδεισο με τον Χριστό μπόρεσε να πει, «Αν πάω στον παράδεισο και μου πούν ότι ο Χριστός δεν είναι εκεί αλλά στην κόλαση, θα ζητήσω να πάω στην κόλαση, διότι η κόλαση με τον Χριστό γίνεται παράδεισος, όπως και ο παράδεισος χωρίς τον Χριστό γίνεται κόλαση».

Η εγκαινιασμένη εσχατολογία στη ζωή της Εκκλησίας

Σύμφωνα με την Καινή Διαθήκη, ολόκληρη η ιστορία και οι προσδοκίες της Παλαιάς Διαθήκης πραγματοποιήθηκαν στο πρόσωπο και στο έργο του Χριστού, περιλαμβάνοντας αυτή τη φορά ως περιούσιο λαό του Θεού την ανθρωπότητα ολόκληρη. Η πρόσληψη και η ανάσταση της ανθρωπίνης φύσης από τον Χριστό φανερώνει την έλευση του εσχάτου μέσα στην ιστορία ως διαλεκτική ελευθερίας και αναγκαιότητας, φύσεως και ιστορίας. Η ανάσταση του κτιστού στο πρόσωπο του ενανθρωπήσαντος δεν συνιστά αναγέννηση της φύσης, αλλά υπέρβαση του αναγκαστικού και αέναου κύκλου της φθοράς και του θανάτου. Η Εκκλησία ως το σώμα του Χριστού προέκυψε από την εν χρόνω συνάντηση του Θεού με την ιστορία των ανθρώπων. Η Εκκλησία είναι ο νέος λαός του Θεού εν πορεία, ο οποίος ζει και συνεχίζει μέσα στον χρόνο την ιστορία της θείας οικονομίας, όντας, κατά τρόπο παράδοξο, και το τέρμα της θείας οικονομίας. Ζώντας προληπτικά τα έσχατα της ιστορίας, προλαμβάνοντας «ήδη και όχι ακόμη πλήρως» τη ζωή της Βασιλείας, η Εκκλησία προσλαμβάνει διαρκώς και μεταμορφώνει τον κόσμο σε μία δημιουργική όσο και παράδοξη πορεία προς τα έσχατα της ιστορίας. Η Εκκλησία ως φορέας της μεσσιανικής και εσχατολογικής εμπειρίας έχει διαρκώς την αγωνία του μέλλοντος. Η ίδια η υπόστασή της εδράζεται πάνω στο σχήμα «κίνηση και μεταβολή», το πολίτευμά της δεν προέρχεται «εκ του κόσμου τούτου», γιατί αντλεί την ταυτότητά της από τα έσχατα της ιστορίας, είναι «ελπιζομένων υπόστασις». Ο άνθρωπος

κατά τη βιβλική και πατερική παράδοση έχει ένα αληθινό παρόν, ακριβώς γιατί έχει ένα «μέλλον». Πρόκειται για την εσχατολογική οντολογία της Εκκλησίας, η οποία κινείται μεταξύ δύο κεντρικών γεγονότων, δηλαδή, μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης παρουσίας του Χριστού. Συνεπώς, το μέλλον της ιστορίας βρίσκεται στην εσχατολογία. Αλλά και η εσχατολογική ταυτότητα της Εκκλησίας παραπέμπει στην ιστορία και είναι αδιανόητη εκτός της ιστορίας. Ο χρόνος και η ιστορία απέκτησαν για τη χριστιανική πίστη μία *μετα-φυσική* σημασία. Η ιστορία έχει νόημα, όχι όταν διαιωνίζεται άσκοπα, αλλά όταν καταλήγει σε ένα τέλος. Η σημασία της δεν είναι ενδοκοσμική, αλλά πρωτίστως υπερβατική. Αν η ιστορία θεωρηθεί ως μία εγκοσμιοκρατική ροή του χρόνου, τότε είτε συνιστά ένα είδος νομοτέλειας ή εντελέχειας της φύσης είτε ένα τυχαίο ατύχημα της φύσης. Σε κάθε περίπτωση, είναι μία διαδικασία δίχως νόημα. Εξάπαντος, η χριστιανική πίστη τοποθετεί το νόημα του κόσμου στην ιστορία του ανθρώπου και όχι στην άλογη και απρόσωπη φύση.

Παρά τις προσπάθειες εξελληνισμού του Χριστιανισμού, η βάση της χριστιανικής θεολογίας παρέμεινε εσχατολογική, δηλαδή, μια προφητική «θεολογία της ιστορίας». Αν ο Χριστιανισμός είναι ιστορικός, είναι γιατί θεμελίωσε την οντολογία στην ελευθερία του προσώπου. Δίχως την ελευθερία δεν υφίσταται καμία ιστορία, παρά μόνο η κυριαρχία της απρόσωπης φύσης. Όταν ο Χριστιανισμός στη συνάντησή του με τον Ελληνισμό διέρρηξε την κλειστή και αυτόνομη εξωβιβλική κοσμολογία, στην πραγματικότητα διαχώρισε και απογύμνωσε τη φύση του κόσμου από τη θεότητα, «απομυθοποίησε» και «απομαγικοποίησε» την ένθεη και αιώνια φύση. Συνάμα, απελευθέρωσε τον χρόνο και την ιστορία από την αιώνια και αναγκαστική ανακύκλυσή τους. Το ζήτημα για το νόημα του χρόνου και των σχέσεων της ιστορίας του ανθρώπου με τη «σωτηρία» ως ιστορική διαδικασία, επρόκειτο να λάβει μία καίρια σημασία, την οποία δεν ήταν δυνατό να υποπτευθεί καν η αρχαιοελληνική και γενικότερα η εξωβιβλική σκέψη. Η ερμηνεία του ανθρώπου παύει πλέον να γίνεται με τους όρους της φυσικής νομοτέλειας, ενώ η ίδια η ερμηνεία του κόσμου γίνεται με τους όρους του ανθρώπου.

Ο Χριστιανισμός εμφανίσθηκε, λοιπόν, ως μία εσχατολογική πίστη γι' αυτό ακριβώς και προσέδωσε νόημα και σκοπό στην ιστορία. Η αλήθεια και το νόημα της πορείας του κόσμου και του ανθρώπου δεν εντοπίζεται στους συμπαντικούς νόμους της φύσης, αλλά σε ένα πρόσωπο που εισέρχεται στην ιστορία και προσλαμβάνει τη μοίρα του ανθρώπου και της κτίσης. Όλα τα γεγονότα που σχετίζονται με το πρόσωπο και το έργο του Χριστού είναι εσχατολογικά, γιατί είναι μοναδικά, τελικά, κρίσιμα και αποφασιστικά. Είναι σωτηριολογικά γεγονότα. Έγιναν «εφέπαξ» μέσα στην ιστορία (βλ. *Εβρ.* 7,27· 9,12· 10,10). Είναι τα τελευταία γεγονότα, γιατί αποπερατώνουν και εκπληρώνουν την ιστορία, και είναι εσχατολογικά, επειδή είναι ιστορικά κατ' εξοχήν. Υπό την έννοια αυτή ο Χριστός είναι το «τέλος της ιστορίας». Από τη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου έως τη συντέλεια, η πορεία της ιστορίας κινείται γραμμικά και ευθύγραμμα. Ωστόσο, η ευθύγραμμη αυτή πορεία λυγίζει σε ένα κρίσιμο σημείο της, το οποίο αποτελεί και το κέντρο της ιστορίας, δηλαδή, της ιστορίας της σωτηρίας. Και αυτό το κέντρο είναι ο Χριστός. Βεβαίως, η ιστορία προχωρεί και τείνει προς ένα άλλο εσχατολογικό γεγονός, την έλευση της Βασιλείας, η οποία αναμένεται να αποπερατώσει και να θέσει τέλος στην πορεία της. Ωστόσο, αρχή, κέντρο και τέλος της ιστορίας συμπίπτουν όχι ως γεγονότα καθαυτά, αλλά ως γεγονότα τα οποία εκπληρώνονται, ερμηνεύονται και νοηματοδοτούνται τελικά από το πρόσωπο και το έργο του Χριστού. Ο Χριστός ως πρόσωπο είναι το κέντρο, η αλήθεια και η πληρότητα της ιστορίας, το άλφα και το ωμέγα, ο πρώτος και ο τελευταίος. Στο πρόσωπο και στο έργο του η ιστορία του ανθρώπου

αποκτά νόημα και σκοπό και, συνάμα, κατά κάποιο τρόπο, η «ιστορία του Θεού» συναντά την ιστορία του ανθρώπου. Την παράδοξη αυτή πραγματικότητα η θεολογική γλώσσα ονόμασε «ιστορία της θείας οικονομίας» ως ιστορία των ενεργειών του Θεού στην κτίση και στην ιστορία των ανθρώπων. Εξάπαντος, η Αγία Γραφή αφηγείται πρόσωπα και γεγονότα, τα οποία υπήρξαν όλα μοναδικά και ανεπανάληπτα. Επειδή η Αγία Γραφή δεν περιγράφει τη δομή ή τη λειτουργία της φύσης, η γλώσσα της δεν μπορεί να γίνει η απρόσωπη γλώσσα των στοιχείων της φύσης, αλλά εκφράζει τη δυναμική των προσωπικών σχέσεων και των γεγονότων.

Από τη δημιουργία της κτίσης και την αστοχία του προπατορικού αμαρτήματος έως τη μεσσιανική προετοιμασία της Παλαιάς Διαθήκης, αλλά και από την ενανθρώπιση έως το προσδοκώμενο τέλος των εσχάτων της Βασιλείας, η χριστιανική προσέγγιση στην ιστορία δεν είναι καθόλου απλώς ένας υποκειμενικός επαναπροσδιορισμός του ανθρώπου στον χρόνο. Η αποκάλυψη του Θεού στο πρόσωπο του Χριστού υπήρξε μία αποκάλυψη τελικού χαρακτήρα, η οποία φανέρωσε μία νέα διάσταση της ανθρώπινης ύπαρξης. Φανέρωσε όχι απλώς την «ιστορικότητα» της ανθρώπινης ύπαρξης, αλλά την ανακάλυψη της *προοπτικής* στην ιστορία, κατά την οποία η ιστορική ύπαρξη του ανθρώπου αποκτά σημασία και νόημα και συνεπάγεται την υπαρξιακή και ανθρωπολογική επανεκτίμηση του ίδιου του χρόνου. Είναι άλλο πράγμα η ιστορικότητα απλώς ως έγχρονος βίος και άλλο πράγμα η ιστορικότητα με *νόημα, σκοπό και προοπτική*. Η βιβλική εσχατολογική αντίληψη του Ευαγγελίου δεν συνιστά ιστορικό μηδενισμό ή απλώς μία τραγική αντίληψη και υπαρξιακή αγωνία για το πεπρωμένο του ανθρώπου, αλλά σαφώς μιαν αισιόδοξη εμπειρία συνάμα και προσδοκία. Αλλά αν η αποκάλυψη του Θεού στο πρόσωπο του Χριστού έχει για τον Χριστιανισμό έναν χαρακτήρα «τελικό», η ιστορία μετά την έλευση του Χριστού στον κόσμο έχει κάποια σημασία; Μήπως η «ιστορία της σωτηρίας» έκλεισε οριστικά και ο άνθρωπος απλώς αναμένει την τελική κρίση; Μήπως η ιστορία ολοκληρώθηκε και δεν υπάρχει πλέον κανένα νόημα σε αυτήν παρά μόνο μία δίχως σημασία ροή μάταιων γεγονότων; Μήπως η εσχατολογία της Εκκλησίας συνιστά τελικά μία σαφέστατη υποτίμηση της ιστορίας του κόσμου και του ανθρώπου;

Ένας απόλυτος *εσχατολογισμός* που περιορίζει την Εκκλησία στον στατικό ρόλο ενός εσχατολογικού συμβόλου, ως παθητική αναμονή του τέλους, τελικά συνιστά ένα είδος μυστικιστικής απόδρασης από την ιστορία ως πραγματική πορεία γεγονότων μέσα στον χρόνο και τον χώρο. Η αντίληψη της εσχατολογίας ως πραγματοποιηθείσας κατάστασης, η οποία συντελέστηκε ή θα συντελεστεί οσονούπω, παροπλίζει ολόκληρη την ανθρώπινη ιστορία, στερώντας την από κάθε δημιουργική αξία και προοπτική. Τέτοιες αντιλήψεις δεν εκφράζουν την ορθή εσχατολογική θεώρηση της Εκκλησίας και συνιστούν πισωγύρισμα στον μύθο ή στον ανιστόρητο προφητισμό. Η Εκκλησία προλαμβάνει και βιώνει τα έσχατα μέσα στην ιστορία, δίνοντας νόημα και σκοπό στην ιστορία. Η προοπτική των εσχάτων αγκαλιάζει κάθε στιγμή της ζωής της. Μετά την ενανθρώπιση του Θεού και την ολοκλήρωση της θείας οικονομίας το Άγιο Πνεύμα, δηλαδή, ένας εσχατολογικός παράγοντας, συγκροτεί πλέον τον θεσμό της Εκκλησίας ως σώμα του Χριστού μέσα στην ιστορία. Ο Χριστός δια του Αγίου Πνεύματος είναι παρών και κατοικεί στην κοινότητα της Εκκλησίας, στην οποία πλέον συνεχίζεται και διευρύνεται μυστηριακά η ιστορία της σωτηρίας. Κατά την ευχαριστιακή της πράξη, όπου ιστορία και εσχατολογία συμπλέκονται γόνιμα και δημιουργικά, η Εκκλησία προσλαμβάνει διαρκώς τον κόσμο και τον άνθρωπο, ενώ ταυτόχρονα προχωρεί μπροστά μέσα από την περιπλοκή των ιστορικών γεγονότων. Οτιδήποτε αφορά τον κόσμο και τον

άνθρωπο δεν μπορεί για τη ζωή της Εκκλησίας να είναι ουδέτερο ή αδιάφορο. Η Εκκλησία προσλαμβάνει εν Χριστώ την κτίση και την ιστορία και ως εκ τούτου η «σωτηρία», την οποία επαγγέλεται εν Χριστώ, έχει ιστορική όπως ακριβώς έχει και κοσμική διάσταση. Η ιστορία είναι για την Εκκλησία ο χρόνος όπου διενεργείται το μυστήριο της σωτηρίας του κόσμου και του ανθρώπου. Φωτίζοντας και νοηματοδοτώντας την πορεία των γεγονότων μέσα από το πλαίσιο της εσχατολογικής της εμπειρίας η Εκκλησία ερμηνεύει προφητικά την ιστορία, νοηματοδοτώντας εν Χριστώ όλες τις εκφάνσεις της ανθρώπινης δράσης και ιστορίας, ακόμη και τις πιο τραγικές και απελπιστικές, εστιάζοντας στη δημιουργική ανταπόκριση του ανθρώπου στις ενέργειες του Θεού μέσα στην ιστορία.

Η έλευση της Βασιλείας

Βιβλικές και πατερικές μαρτυρίες για τον παράδεισο και την κόλαση

Στην Καινή Διαθήκη πάμπολλες είναι οι εικόνες και οι παραστάσεις με τις οποίες σημαίνεται ο παράδεισος και η κόλαση, η Βασιλεία ως ζωή με τον Χριστό και η έλλειψη και η αμεθεξία αυτής της ζωής. Η έλευση του Χριστού σήμανε το πεπερασμένο νόημα της ιστορίας και του κόσμου. Ο ληστής στον Σταυρό ζητά από τον Ιησού να τον θυμηθεί στη Βασιλεία του και ο Χριστός του απαντά ότι από σήμερα θα είναι μαζί του στον παράδεισο (Λουκ. 23,42-43). Ο Χριστός συχνά κάνει λόγο για «ανάστασιν ζωής» και για «ανάστασιν κρίσεως» (Ιω. 5,29), για την τρυφή «τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς» (Απ. 2,7) και για «τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον» (Μθ 25,41). Γι' αυτό και ο Παῦλος παραγγέλει στους χριστιανούς να σχετικοποιούν τη σχέση τους με τον κόσμο. «Καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ ὡς μὴ καταχρώμενοι· παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου» (Α Κορ. 7,31). Ο ίδιος ο Παῦλος «ἠρπάγη εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι» (Β' Κορ. 12,3-4). Η πραγματικότητα του παραδείσου ως ετοιμασία και ατελεύτητο δείπνο του Θεού για εκείνους που θα τον αγαπήσουν υπερβαίνει κάθε ανθρώπινη εμπειρία αυτού του κόσμου (Α' Κο 2,9). Με την ίδια δόξα που θα φανερωθεί ο Χριστός, θα λάμπουν και οι άνθρωποι που θα ομοιωθούν στα ἔσχατα με τον Θεάνθρωπο (Κολ. 3,4. Α' Ιω. 3,2). Η αιώνια ζωή της Βασιλείας, η οποία ταυτίζεται με την ανάσταση, υπερβαίνει τον παρόντα τρόπο ζωής της φθοράς και του θανάτου (Ματθ. 22,30-32), ενώ η θέα και γνώση του Θεού θα είναι πλέον άμεση (Ιω. 17,3. Α' Ιω. 3,2). Ο ίδιος ο Ιησούς είπε ότι «ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρὸς μου μοναὶ πολλαὶ εἰσιν» (Ιω 14,2). Συνεπώς, ὅλοι εἶναι καλεσμένοι στην ατελεύτητη χαρά της Βασιλείας (Ιω. 16,22. 17,3) και θα ζήσουν μαζί με τον Χριστό, ανάλογα με την ετοιμασία και στάση ζωής που επέδειξαν.

Η πρωτοχριστιανική Εκκλησία ζούσε με την έντονη προσδοκία της δεύτερης έλευσης του Χριστού, η οποία ταυτίζεται με την ένδοξη πόλη του Θεού (Ψαλμ. 76,3). Με θαυμαστό και παράδοξο τρόπο, ο Απόστολος Παῦλος, ο Απόστολος Πέτρος αλλά και ο Ευαγγελιστής Ιωάννης στην Αποκάλυψη κάνουν λόγο για την κάθοδο του Κυρίου, την ανάσταση των νεκρών, την παράδοση συνάντηση ζώντων και τεθνεώτων με τον ένδοξο Χριστό: «ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἔσόμεθα» (Α' Θεσ. 4,16-17). Η φανέρωση του ένδοξου Χριστού και της αγίας πόλης, η οποία αποτελεί την Εκκλησία, τον νέο λαό του Θεού, αλλά και τη νύμφη του νυμφίου Ιησού, θα σημάνει «καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ γῆν καινὴν» (Β' Πέτρ. 3,7-13. Αποκ. 21,1-8), την εξάλειψη του πόνου και του θανάτου, την ανακαίνιση και ανακεφαλαίωση ὅλης της κτίσεως, εφόσον ο νικητής του θανάτου Χριστός θα αναφανεί «τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος», «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ» (Αποκ. 1,7-8· 21,1-8) Ο Χριστός θα αποτελέσει πηγή «τοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς

δωρεάν» για όλους όσοι τον ακολούθησαν και τα αγαθά έπραξαν, ενώ οι τα φαύλα πράξαντες (Ιω. 5,29) θα κριθούν με το μαρτύριο της κόλασης, που θα μοιάζει με λίμνη φωτιάς που καίει, και θα είναι σαν δεύτερος θάνατος (Αποκ. 21,8).

Πότε θα έλθουν τα έσχατα; Πότε θα έλθει η Βασιλεία; Ο Χριστός στις έντονες επερωτήσεις των μαθητών του για την έλευση της Βασιλείας του, απαντά λέγοντας ότι δεν είναι υπόθεση των ανθρώπων, αλλά τούτο εναπόκειται στην εξουσία του Θεού και Πατρός. Κάνει μονάχα λόγο για τα παράδοξα εκείνα σημεία που θα σημάνουν την εγγύτητα των εσχάτων και της Βασιλείας του, ενώ επιμένει κυρίως ως προς την πνευματική εγρήγορση και ετοιμότητα των ανθρώπων για την αιφνίδια έλευσή του (Πρ. 1, 6-7. Ματθ. 24,3-13-14· 36-44. Β Πέτρ. 3,10).

Αντιστοίχα πολλές και ποικίλες είναι οι παραστατικές εικόνες για την κατάσταση της κόλασης, η οποία αποδίδεται ως απώλεια (Φιλίπ. 3,19· Β΄ Πέτρ. 2,3), όλεθρος αιώνιος (Β΄ Θεσ. 1,9), θλίψη μεγάλη (Ματθ. 24,21), μέλλουσα οργή (Ματθ. 3,7· Λουκ. 3,7), κόλαση αιώνια (Ματθ. 25,46), πυρ αιώνιο (Ματθ. 18,8), πυρ άσβεστο (Μαρκ. 9,43-44. Εβ 10,27. Ματθ. 13,42), σκότος εξώτερον (Ματθ. 8,12· 22,13· 25,30), κλαυθμός και βρυγμός οδόντων (Ματθ. 8,12· 24,51· Λουκ. 13,28), αιώνιο ζοφερό σκότος (Β΄ Πέτρ. 2,17), θάνατος (Απ 21,4), δεύτερος θάνατος (Απ 20,14), γέεννα (Ματθ. 5,22. 29· 10,28. Μαρκ. 9,43. 47· Λουκ. 12,5· Ιακ. 3,6) κ.ά.

Η πατερική ερμηνεία στις βιβλικές αυτές περιγραφές δίνει έμφαση στο γεγονός ότι το φως του Χριστού είναι ενιαίο και άκτιστο, γι' αυτό και μετέχεται διαφορετικά. Για άλλους είναι φως που φωτίζει και για άλλους είναι πυρ καταναλίσκον, φως που καίει. Ο παράδεισος και η κόλαση δεν είναι υπόθεση ανταμοιβής και καταδίκης, αλλά εκφράζει κυρίως τον τρόπο μετοχής μας στο μυστήριο του Χριστού με βάση την ελεύθερη προαίρεση του ανθρώπου. Αν στα έσχατα δεν θα συμμετάσχουμε στη ζωή του Χριστού, τότε η απουσία της χάριτος του είναι σαν κόλαση. Ο χρόνος μέχρι τα έσχατα είναι ο καιρός της διαρκούς μετάνοιας και θεραπείας, ο καιρός της σωτηρίας, στον οποίο δραστηριοποιείται η Εκκλησία ως σώμα του Χριστού, παλεύοντας εν Χριστώ με τις δυνάμεις του κακού και της ανελευθερίας. Αν υπάρχει κάτι που μπορεί να αντισταθεί στο θεραπευτικό και λυτρωτικό έργο του Χριστού, αυτό είναι η ελεύθερη βούληση του ανθρώπου. Η κόλαση είναι η αυτοτιμωρία και ελεύθερη επιλογή του ανθρώπου.

Στα έσχατα όλοι θα αναστηθούν, διότι το ανακαινιστικό έργο του Χριστού απευθύνεται στην ανθρώπινη φύση. Ωστόσο, δεν θα συμμετάσχουν όλοι στη ζωή της Βασιλείας, εάν δεν το θελήσουν ελεύθερα και προσωπικά, εάν δεν συνεργήσουν στη δεξίωση και καρποφορία της χάριτος του Θεού. Η σωτηρία, όπως λέγει ο Μάξιμος Ομολογητής, είναι το μυστήριο της ελευθερίας του ανθρώπου και όχι της τυραννίας του Θεού. Η θεραπεία και αποκατάσταση της βούλησης απαιτεί και την ανθρώπινη συνεργία. Όπως ο Χριστός στην εικόνα της καθόδου στον Άδη συντρίβει τα κλείθρα και τους μοχλούς του, έτσι και η πατερική θεολογία συντρίβει την ειδωλολατρική και ανθρωπομορφική εικόνα του ευδαιμονιστικού παραδείσου και της τιμωρητικής κόλασης, κρατώντας αυτή τη συμβολική γλώσσα μονάχα για ποιμαντικούς και παιδαγωγικούς λόγους. Ο Θεός είναι αγάπη και όχι κόλαση ή τιμωρία. Η στέρηση και η απουσία του Θεού συνιστά κόλαση για τον άνθρωπο. « Ό μη αγαπών ουκ έγνω τον Θεόν, ότι ο Θεός αγάπη έστιν. εν τούτῳ έφανέρωθη ή αγάπη τοῦ Θεοῦ εν ήμῖν, ότι τον υἱόν αυτού τον μονογενή απέσταλκεν ο Θεός εις τον κόσμον ἵνα ζήσωμεν δι' αυτού. εν τούτῳ έστιν ή αγάπη, ουκ ότι ήμεῖς ήγαπήσαμεν τον Θεόν, άλλ' ότι αυτός ήγάπησεν ήμᾶς και απέστειλε τον υἱόν αυτού ἵλασμον περι τῶν άμαρτιῶν ήμῶν... Έν τούτῳ τετελείωται ή αγάπη μεθ' ήμῶν, ἵνα παρρησίαν έχωμεν εν τῇ ήμέρᾳ τῆς κρίσεως, ότι καθώς εκείνός έστι, και ήμεῖς έσμεν εν τῷ

κόσμω τούτω. φόβος οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἀλλ' ἡ τελεία ἀγάπη ἔξω βάλλει τὸν φόβον, ὅτι ὁ φόβος κόλασιν ἔχει, ὁ δὲ φοβούμενος οὐ τετελείεται ἐν τῇ ἀγάπῃ. Ἡμεῖς ἀγαπῶμεν αὐτόν, ὅτι αὐτὸς πρῶτος ἠγάπησεν ἡμᾶς. ἐάν τις εἶπῃ ὅτι ἀγαπῶ τὸν Θεόν, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῇ, ψεύστης ἐστίν· ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν ὃν ἐώρακε, τὸν Θεόν ὃν οὐχ ἐώρακε πῶς δύναται ἀγαπᾶν; καὶ ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔχομεν ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ» (Ιω. 4,8-21).

Οἱ ὄντως φίλοι τοῦ Θεοῦ δεν εἶναι δούλοι οὔτε μισθωτοί, που περιμένουν τὴν ανταμοιβή τους. «Οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους, ὅτι ὁ δοῦλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος· ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς μου ἐγνώρισα ὑμῖν» (Ιω. 15,15). Παράδεισος, λοιπόν, εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ κόλαση εἶναι ἡ στέρηση τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Για τὸν λόγο αὐτὸ ἡ πατερικὴ θεολογία ἐκλαμβάνει ὡς ἀκτιστὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν κατάσταση τοῦ παραδείσου καὶ τὴν κατάσταση τῆς κολάσεως, δηλαδή ὡς παρουσία καὶ ὡς στέρηση τοῦ θείου φωτός. Ὁ Θεὸς ἀγαπᾷ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀκόμη καὶ τοὺς ἀμαρτωλοὺς, ὅλοι οἱ ἀνθρώποι, ὁμως, δεν δέχονται τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἡ θεολογικὴ αὐτὴ ἐρμηνευτικὴ τῆς πατερικῆς σκέψης δεν συνιστᾷ ἀλλοίωση τῆς βιβλικῆς περὶ κολάσεως ἀντίληψης, ἀλλὰ ἓνα εἶδος ἀπομύθευσης καὶ ἀποειδωλοποίησης τῶν ἀνθρωποπαθῶν τῆς ἐκφράσεως. Το νόημα εἶναι ἀκριβῶς ἴδιο. Ζωὴ με τὸν Θεὸ καὶ ἔλλειψη τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ. Ἡ συμμετοχὴ στὴ θεία ζωὴ εἶναι ἀνάλογη με τὴν καθαρότητα τῆς καρδιάς τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Γρηγόριος Θεολόγος θεωρεῖ ὅτι για ἄλλους ὁ Θεὸς εἶναι ἔλλαμψη καὶ για ἄλλους κόλαση. Για τὸν λόγο αὐτὸ ἡ ἀσκητικὴ παράδοση τῆς Ανατολῆς ἔδωσε ἰδιαίτερη σημασία στὸν ἀγῶνα τοῦ πιστοῦ για τὴ μετάνοια καὶ τὴν κάθαρση ἀπὸ τὰ πάθη ὡς ετοιμασία ὑποδοχῆς καὶ διαφύλλαξης τῆς θείας χάριτος, ἡ ὁποία λαμβάνεται ἀπὸ τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Ἦδη ἀπὸ τώρα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας προγεύονται καὶ προλαμβάνουν αὐτὸ που θα ζουν με κάθε πληρότητα στὴ Βασιλεία.

Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ δυτικὴ παράδοση ἐνός Τερτυλλιανοῦ (Apogeticus 48, De testimonio animae 4), ἢ ἐνός Αυγουστίνου (De Civitate Dei 21,2 καὶ 4 PL 41, 700 – 712) ἢ Προυδέντιου (Carmina PL 59, 827 – 828A) ἐπέμειναν στὶς αἰσθητὲς καὶ ἀνθρωπομορφικὲς παραστάσεις τῆς κολάσεως, προφανῶς για ποιμαντικὸς λόγους. Ἡ νομικὴ ἀντίληψη τοῦ παραδείσου καὶ τῆς κολάσης ὡς ανταμοιβὴ καὶ ὡς τιμωρία οδήγησαν περαιτέρω τὴ δυτικὴ θεολογία στὴν περὶ «Καθαρτήριου» καὶ ἀπόλυτου προορισμοῦ ἀντίληψη, καθὼς καὶ σε μιὰ σειρά ἀπὸ ἀπίθανες εἰδωλολατρικὲς παραστάσεις τῆς κολάσης. Ἡ ὀρθόδοξη παράδοση δεν γνόρισε τὴν ποιμαντικὴ τοῦ φόβου, τὸ βίωμα τοῦ τρομοκράτη καὶ τιμωροῦ Θεοῦ, τὴν ἐννοια τῆς ἀτομικῆς δικαίωσης, τὴν καταβολὴ τιμήματος για τὴν ἐξαγορὰ τῶν ἀμαρτημάτων. Το ψυχολογικὸ σύνδρομο τοῦ Θεοῦ ὡς σαδιστὴ πατέρα, ὁ ὁποῖος χαίρεται να τιμωρεῖ κάθε παράβαση τοῦ ἀδύναμου ἀνθρώπου, ἐκφράζει μιὰ καταλυτικὴ ἀλλοίωση τῆς ἀλήθειας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, οδηγώντας στὸν πνευματικὸ πανικὸ, στὴ διαρκὴ αἴσθηση τῆς ἐνοχῆς καὶ στὴν ψυχικὴ διαστροφή. Ἡ ἀλλοτρίωση τοῦ ἠθους ἀπὸ τὸ ὄντολογικὸ περιεχόμενὸ τοῦ μετατρέπει τὴ μετάνοια σε ἠθικολογικὸ καὶ ψυχολογικὸ πατρὸνάρισμα τῶν συνειδήσεων, τὸν Θεὸ σε ἀτέγκτο δικαστὴ καὶ τὸν ἀνθρώπο σε παραβάτη. Ἀλλὰ ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ δεν εἶναι ὁ θεὸς τοῦ Θεοῦ, ἡ δικανικὴ αὐτοδικαίωση τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐκλαμβάνει τὸν Θεὸ ὡς Νόμο καὶ τὴ σωτηρία ὡς ἠθικὴ αὐτοδικαίωση. Ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ· ἡ μετάνοια τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἐπίγνωση τῆς πτώσης τῆς ὑπαρξῆς τοῦ. Σε μιὰ ἄλλη προοπτικὴ, τὸ θεραπευτικὸ ἠθος τῆς ἀνατολικῆς παράδοσης τείνει περισσότερο στὴν ἀντίληψη τῆς ἀποκατάστασης τῶν πάντων ὡς ἀνοικτὸ θεολογούμενο ἀσφαλῶς καὶ ὄχι ὡς δόγμα τῆς ὀρθόδοξης θεολογίας.

Χιλιαστικές και άλλες αιρετικές προσεγγίσεις

Υπό το πρίσμα αυτό, κάθε ερώτημα για το *πότε ακριβώς* της δεύτερης παρουσίας δεν διαδραματίζει καίριο θεολογικό ρόλο στη χριστιανική εσχατολογία. Οι ποικίλες χιλιαστικές δοξασίες στην ιστορία του Χριστιανισμού μαρτυρούν μάλλον μιαν σαφή έλλειψη ή υποτίμηση της Πνευματολογίας και της λειτουργικής και μυστηριακής ζωής της Εκκλησίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο Χριστός στο ερώτημα των μαθητών για τον χρόνο έλευσης της Βασιλείας απάντησε μεταθέτοντας το ζήτημα στην αποστολή και χορηγία του Αγίου Πνεύματος ως του κατ' εξοχήν εσχατολογικού χρόνου (Πρ. 1,6-8). Στην ευχαριστιακή σύναξη το Άγιο Πνεύμα φέρνει ήδη από τώρα ως απαρχή αυτό που μόνο στο τέλος της ιστορίας θα φανερωθεί πλήρως. Κατά την Ευχαριστία, η Εκκλησία γίνεται το «πνευματικόν σώμα» του Χριστού (Α' Κορ. 5,44). Ό,τι αναμένεται να ισχύσει οριστικά κατά τα έσχατα είναι ακριβώς η πνευματολογική επέκταση του γεγονότος της Ανάστασης του Χριστού στον κόσμο και στην ιστορία, η συμπαντική επέκταση της «καινής κτίσεως» ως υπέρβαση της φθοράς και του θανάτου. Εν Χριστώ ο κόσμος και η ιστορία αποκτούν ένα καινούργιο κέντρο, την προοπτική και την ελπίδα της ανάστασης.

Πέραν αυτού, η αναφορά στη χιλιετή βασιλεία του Χριστού στο 20ο κεφ. της Αποκάλυψης από πολύ νωρίς διαμόρφωσε ποικίλες ενθουσιαστικές και χιλιαστικές τάσεις, οι οποίες επιχείρησαν να ερμηνεύσουν τη δυσνόητη αυτή συμβολική και αποκαλυπτική εικόνα. Από τις διάφορες ερμηνευτικές απόπειρες, όπως η αλληγορική και η ιστορική ερμηνεία του εν λόγω κεφαλαίου, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει κυρίως η ευχαριστιακή ερμηνεία, η οποία αποτελεί, άλλωστε, και το όλο πλαίσιο αναφοράς του βιβλίου της Αποκάλυψης. Ασφαλώς, η έντονη προσδοκία της μέλλουσας Βασιλείας αποτελεί την κινητήρια δύναμη της αποκαλυπτικής αυτής όρασης, η οποία δεν είναι άσχετη με τις ιστορικές περιπέτειες και αγωνίες των πρώτων χριστιανών σε ένα εχθρικό κοινωνικό και κρατικό περιβάλλον. Ωστόσο, όλα αυτά λαμβάνουν ένα ιδιαίτερο νόημα, όταν βιώνονται στην ευχαριστιακή λειτουργία της Εκκλησίας, όπου ο Χριστός των εσχάτων και της Βασιλείας είναι εμπειρικά εγγύς και παρών. Αντίθετα, σε ορισμένους κλάδους του προτεσταντισμού, ο χιλιασμός διαμόρφωσε μια σειρά από εσχατολογικές πλάνες που κινούνται γύρω από μία κατά γράμμα ερμηνεία της χιλιετούς βασιλείας του Χριστού. Οι Μάρτυρες του Ιεχωβά, οι Αντβεντιστές της Εβδόμης Ημέρας, οι Μορμόνοι κ.ά. επιχειρούν να ταυτοποιήσουν τις εσχατολογικές αναφορές της Αγίας Γραφής με συγκεκριμένες χρονικές περιόδους και καταστάσεις ή ακόμη θεωρούν ότι η Δευτέρα Παρουσία του Χριστού έχει ήδη πραγματοποιηθεί, και διαρκώς προβλέπουν το επερχόμενο τέλος του κόσμου σε συγκεκριμένες ημερομηνίες. Οι δε Πεντηκοστιανοί, απομονώνουν τα έσχατα και το μυστήριο της Βασιλείας από την όλη ιστορία της θείας οικονομίας και μη διακρίνοντας τη σημασία της τελικής κρίσης, κάνουν λόγο για την αρπαγή της Εκκλησίας, ώστε να απαλλαγούν οι πιστοί από τις διώξεις του Αντιχρίστου.

Στην ιστορία της Εκκλησίας δεν έπαψαν να αναφύονται διάφορες χιλιαστικές δοξασίες, διαιωνίζοντας τις αρχαίες γνωστικές και αποκαλυπτικές αιρέσεις. Μία σειρά αρχαίων αιρέσεων με όχημα τον γνωστικισμό, τον μανιχαϊσμό, τους Βογόμιλους και τους Καθαρούς του Μεσαίωνα, αλλά και οι ιδέες του Ιωακείμ της Φλόρα τον 12ο αι. για τη νέα εποχή του Πνεύματος και την πραγμάτωση του επίγειου παραδείσου -στενά συνδεδεμένες με τη γεωπολιτική των σταυροφοριών- έθρεψαν ποικίλες θρησκευτικές, κοινωνικές και πολιτικές ουτοπίες. Το αίνιγμα του τέλους της ιστορίας και η πάλη κατά της πολυμορφίας του κακού διαμόρφωσε ποικίλες εσχατολογικές θεωρίες, οι οποίες όταν συναντούσαν τα διάφορα κοινωνικά και πολιτικά αιτήματα στρέφονταν κατά της εξουσίας και μετασχηματίζονταν σε

ριζοσπαστικούς και επαναστατικούς μεσσιανισμούς, σε οράματα γενικής ευτυχίας και σε κάθε είδους πολιτικούς ολοκληρωτισμούς.

Η έκλειψη της εσχατολογίας φαίνεται να ανέδειξε ποικίλους μεσσιανισμούς της ιστορίας, από τη χριστιανική πολιτεία ως τα ποικίλα ιδεολογικά σχήματα του 20ου αιώνα. Από μια σκοπιά, ολόκληρη η πορεία του δυτικού πολιτισμού μοιάζει να είναι ένας παρανοημένος και εγκόσμιος εσχατολογισμός δίχως πλέον χριστιανικό νόημα και σκοπό. Ενώ η ιδέα της προόδου και της ιστορικότητας του ανθρώπου εισήχθη δυναμικά στη δυτική σκέψη και φιλοσοφία με τη βιβλική παράδοση του Χριστιανισμού, η νεωτερικότητα, αντιδρώντας στις ιεροκρατικές δομές του μεσαιωνικού χριστιανισμού, προχώρησε σε ένα πρόγραμμα εκκοσμικευμένης εσχατολογίας, θεμελιώνοντας την ιστορία και την αυθυπερβατική διάσταση του ανθρώπου σε μια μηδενιστική ή απλώς ανθρωποκεντρική νοηματοδότηση. Η εποχή μας γίνεται ολοένα και περισσότερο εποχή σχετικότητας, αβεβαιότητας, σύγχυσης, απελπισίας και, κυρίως μηδενισμού, ο οποίος προβάλλει ως η νέα οντολογία που κινεί τον μετανεωτερικό μας κόσμο. Αλλά ο προορισμός του ανθρώπινου πολιτισμού δεν είναι άσχετος από τον τελικό προορισμό του ανθρώπου. Η ιστορία δεν είναι το «πανδοχείο» όπου παίζεται το δράμα της ανθρώπινης μοίρας, αλλά έχει νόημαμόνον, επειδή πρόκειται να φθάσει σε ένα τέλος. Διαφορετικά, η ατελεύτητη πρόοδος δεν έχει κανένα νόημα. Στην εποχή μας δεν χρειαζόμαστε μία εκκοσμικευμένη εσχατολογία, αλλά μία νέα φιλοσοφία της ιστορίας, την οποία μπορεί να εμπνεύσει μια αυθεντικά εσχατολογική θεολογία της ιστορίας. Όταν η ιστορία και η ζωή του ανθρώπου φωτίζονται από την προοπτική των εσχάτων και του τέλους, η υπέρβαση της διαλεκτικής ανθρώπου, κόσμου και ιστορίας, ελευθερίας και αναγκαιότητας δεν θα αποβαίνει τραγική ουτοπία και αυταπάτη.

Η Βασιλεία του Θεού: «Τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός» (Κολ 3, 11)

Το έργο της ανακαίνισης και σωτηρίας αποτελεί τον λόγο υπάρξεως της Εκκλησίας ως σώματος του Χριστού μέσα στην καρδιά του κόσμου και της ανθρωπότητας. Ό,τι συνέβη στον Χριστό είναι καίριο και αποφασιστικό για την Εκκλησία και ό,τι συμβαίνει στην Εκκλησία είναι καθοριστικό για όλα τα όντα. Δια του Αγίου Πνεύματος ο άνθρωπος και κατά συνέπεια η κτίση ολόκληρη είναι ήδη από τώρα, αυτό που θα αποβεί ως οριστική κατάληξη μόνο στο μέλλον. Η βιβλική και πατερική παράδοση του Χριστιανισμού εκφράζει μία *ιστορική και εσχατολογική οντολογία*, στην οποία περιχωρούνται αμοιβαία το πρόσωπο, η φύση και η ιστορία. Η ανάδειξη του ορίζοντα της ιστορίας ως αλήθειας και σωτηρίας των όντων διατρέχει τη βιβλική αφήγηση απαρχής μέχρι τέλους.

Η βιβλική και πατερική θεολογία μαρτυρεί μία διαρκή κίνηση και εξέλιξη ολόκληρης της δημιουργίας με σκοπό την τελείωση των όντων. Η εσχατολογική αυτή κίνηση εντοπίζεται ήδη στον αρχικό σκοπό της κτίσης και ανακεφαλαιώνεται κατά τρόπο δυναμικό στο *κοσμο-ιστορικό γεγονός* του Χριστού. Με την ενανθρώπησή του εγκαινιάσθηκε ήδη ο καινούργιος κόσμος της Βασιλείας. Με την Ανάσταση και την Πεντηκοστή τα έσχατα έχουν ήδη εισέλθει δυναμικά στην κτίση και στην ιστορία. Το νόημα της *ανακεφαλαίωσης* ως αποκορύφωση και πληρότητα όλης της ιστορίας της σωτηρίας φανερώνει την κινητική και εσχατολογική πορεία της δημιουργίας προς τη Βασιλεία του Θεού. Οι απαρχές της εσχατολογίας, όλος ο εξελικτικός δυναμισμός και η φορά των όντων προς τα εμπρός, ενεργοποιείται από καταβολής του κόσμου. Ενώ οι ρίζες της εσχατολογικής αυτής προοπτικής βρίσκονται στην αρκτική κατάσταση των όντων, στην πρωτολογία, τελικά η εσχατολογία, δηλαδή τα έσχατα είναι αυτά που παρέχουν οντότητα και νοηματοδοτούν τα πρώτα.

Σύμφωνα με τη βιβλική μαρτυρία, ο σκοπός της δημιουργίας του κόσμου, ήδη κατά την προαιώνια βουλή του Θεού, είναι η μεταμόρφωσή του σε Εκκλησία, δηλαδή, σε Βασιλεία. Η δυναμική και εξελικτική αυτή προοπτική των κτιστών όντων, δεν συμβιβάζεται με μία σκηνοθετημένη πορεία της ιστορίας ή με τη θεωρία του απόλυτου προορισμού· τα πάντα είναι ανοικτά και ενδεχόμενα, δηλαδή, ελεύθερα. Η ιστορία δεν είναι το θέατρο της δόξας του Θεού, δίχως την ελεύθερη συμμετοχή και συνεργασία του ανθρώπου. Ο Θεός δεν προόρισε κατά τρόπο δικανικό την έκβαση της ιστορίας, αμείβοντας κάποια όντα με το να εισέλθουν στη Βασιλεία και τιμωρώντας κάποια άλλα με το να τιμωρούνται αιώνια ή να αφανισθούν. Ολόκληρη η δημιουργία του Θεού καλείται να εισέλθει στη Βασιλεία ως υπόσχεση και εκπλήρωση της ζωής πέρα από τη φθορά και τον θάνατο.

Ωστόσο, η σημασία της «βασιλείας του Θεού» ή της «βασιλείας των ουρανών» στην Αγία Γραφή δεν αφορά μία υπερβατική και στατική κατάσταση, ένα είδος ιδεατής πραγματικότητας, η οποία αντιπαράτίθεται και πρόκειται μελλοντικά να απορροφήσει εξαυλώνοντας τον κόσμο και την ιστορία. Αντίθετα, σημαίνει την εσχατολογική πορεία και ολοκλήρωση της ιστορίας της σωτηρίας, την τελείωση του κόσμου, την αποκατάσταση της κοινωνίας μεταξύ Θεού και ανθρώπων. Τελικά, η Βασιλεία του Θεού είναι η κοινωνία και η σχέση με την ίδια τη ζωή του Τριαδικού Θεού. Κατά την ορθόδοξη θεολογία, η Εκκλησία δεν ταυτίζεται, αλλά *μετέχει* στη ζωή και στη Βασιλεία του Θεού. Ενόσω πορεύεται στην ιστορία, η Εκκλησία εικονίζει, προαναγγέλλει και προγεύεται τη Βασιλεία. Η ορθόδοξη θεολογία εκφράζει και πραγματώνει τη θεώρηση που έχει για την ιστορία με τον τρόπο αυτόν της μετοχής και της εικονικής οντολογίας. Η προσέγγιση αυτή δεν αποσπά εντέλει τον άνθρωπο και τη σωτηρία του από τη φύση και την ιστορία. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η ζωή της Εκκλησίας δεν αποτελεί ομοιόμορφη επανάληψη και πρόσδεση στο παρελθόν, ένα απολιθωμένο και στατικό καθίδρυμα, αλλά συνεχή, αθόρυβη, ανακαινιστική και μεταμορφωτική επενέργεια του Αγίου Πνεύματος στην κτίση και στην ιστορία. Το Άγιο Πνεύμα είναι η μυστική ζωή της Εκκλησίας, η ανανεωτική πνοή των εσχάτων και της Βασιλείας, η οποία ζωογονεί και απελευθερώνει την ιστορία από τα δεσμά της.

Η παραδοσιακή δυτική θεολογία προσεγγίζει την Εκκλησία εγκλωβίζοντάς την συνήθως στο πλαίσιο της ιστορίας. Εκκινώντας είτε από τη δημιουργία κυρίως, όμως, από την ενσάρκωση του Χριστού ως την παγίωση της Εκκλησίας, καταλήγει στα ιστορικά έσχατα, οπότε και η Εκκλησία εκτοπίζεται πλέον από τη Βασιλεία. Η ύπαρξη της Εκκλησίας, εξάπαντος, περιορίζεται μέσα στο κλειστό σχήμα ενσάρκωση και απολύτρωση που δημιούργησε το προπατορικό αμάρτημα. Για τον λόγο αυτό, ενδεχομένως, και η διάσταση της εσχατολογίας στη δυτική Εκκλησιολογία υπήρξε αδύναμη ή κατανοήθηκε περισσότερο γραμμικά, ως προγραμματισμένη και εναποκείμενη απόληξη στο τέρμα της ιστορίας.

Μάλιστα δε, οι θέσεις του Αυγουστίνου στο έργο του *De Civitate Dei* και οι ύστερες επεξεργασίες της σχολαστικής θεολογίας διαμόρφωσαν επί αιώνες την αντίληψη ότι η Εκκλησία ως η επίγεια πολιτεία του Θεού ταυτίζεται με τη Βασιλεία. Η ολισθηρή αυτή αντίληψη της μεσαιωνικής θεολογίας οδήγησε σε μία εγκοσμιοκρατική και αντικειμενοποιημένη θεώρηση της Βασιλείας. Εφόσον η Εκκλησία δεν μετέχει και δεν πορεύεται προς την Βασιλεία, αλλά είναι ήδη η Βασιλεία εντός της ιστορίας, εκ των πραγμάτων η Εκκλησία αποβαίνει ένας στατικός και περιχαρακωμένος ιεροκρατικός οργανισμός με σκληρυμένες δικανικές πρακτικές και ολοκληρωτικές ιεραρχικές και συγκεντρωτικές δομές. Αλλά και η ιστορία, όταν δεν εκλαμβάνεται ως «βέβηλη» και αμαρτωλή πραγματικότητα, μετατρέπεται απλώς σε «κουκλοθέατρο» του απόλυτου

προορισμού και της ανελευθερίας. Η περιχαράκωση της Εκκλησίας σε κλειστές νομικές κατηγορίες περί σωτηρίας μετέτρεψε την πίστη και το όραμα της Βασιλείας σε θρησκεία της κόλασης, του φόβου και της τιμωρίας. Τον ολοκληρωτικό αυτό πειρασμό εξαναγκαστικής εγκαθίδρυσης μίας επίγειας βασιλείας διεκτραγωδεί ο Ντοστογιέφσκυ στον *Μύθο του Μεγάλου Ιεροεξεταστή*. Η δικαιολογημένη αντίδραση της προτεσταντικής θεολογίας στις εκκλησιολογικές εκτροπές του δυτικού Μεσαίωνα διαμόρφωσε σταδιακά την άποψη ότι η Εκκλησία θα καταργηθεί στα έσχατα, εφόσον δεν ταυτίζεται με τη Βασιλεία του Θεού. Τούτο είναι εύλογο, καθόσον για ένα μεγάλο φάσμα της σύγχρονης δυτικής θεολογικής σκέψης, η ταυτότητα της Εκκλησίας εντοπίζεται στο κήρυγμα, στην ιεραποστολή και στην κοινωνική δράση, δηλαδή, σε πραγματικότητες οι οποίες θα πάνθουν να υφίστανται στη Βασιλεία.

Σε μία τελείως διαφορετική προοπτική, η ορθόδοξη θεολογία θεωρεί ότι η Εκκλησία, μολοντί δεν ταυτίζεται με τη Βασιλεία του Θεού, εντούτοις, χάρη στη Θεία Ευχαριστία, διατηρεί έναν άρρηκτο και δυναμικό δεσμό μαζί της. Ως εντελέχεια της Ιστορίας η Εκκλησία, ενώ διακρίνεται στην παρούσα φάση από τη Βασιλεία, και μόνο κατά πρόληψη μετέχει εξεικονίζοντας τα έσχατα στη Θεία Ευχαριστία, στο μέλλον θα είναι πλήρως ενοποιημένη και ταυτόσημη με αυτήν. Η ορθόδοξη παράδοση αποδίδει στην εκκλησιολογία της ένα χαρακτήρα μάλλον *μεταϊστορικό*. Όχι μόνο δεν εγκλωβίζει το γεγονός της Εκκλησίας στη φάση της ανέλιξης της οικονομίας της σωτηρίας, αλλά βλέπει τις απαρχές του μέσα στη θεία ζωή, στην αγαπητική κοινωνία των Προσώπων της Αγίας Τριάδος. Η Εκκλησία δεν έχει προέλευση την ιστορία, αλλά εισβάλλει μέσα σε αυτήν. Για τον λόγο αυτό, η Εκκλησία στην παρούσα φάση της δεν συνταυτίζεται πλήρως με τη Βασιλεία. Η ύπαρξη της φθοράς και του θανάτου την φέρει διαρκώς αντιμέτωπη με τη διαβρωτική δράση του κακού. Η Εκκλησία, μολοντί διακονεί το μυστήριο του αγιασμού στη φύση των όντων, ουδέποτε έθεσε όρια μεταξύ του «ιερού» και του «βέβηλου». Άλλωστε, η Εκκλησία δεν υπάρχει για τον εαυτό της και την ιστορική της αυτοδικαίωση, αλλά για να ζήσει ο κόσμος, για να βρει το νόημά της η ιστορία και η ανθρωπότητα. Η Εκκλησία είναι μία κοινότητα που αγωνίζεται κατά της αμαρτίας και του θανάτου και άρα αποτελείται από αμαρτωλούς και από αγίους. Και ενώ διανύει ακόμη την *εβδομή ημέρα* της ιστορίας, μετέχει ωστόσο, «*εν εσώπτρω και εν αινίγματι*», στην ανέσπερη και αδιάδοχη *ογδόη* της Βασιλείας. Τούτο συμβαίνει γιατί η ευχαριστιακή εμπειρία της Εκκλησίας είναι δυνατό να εικονίζει και αντανακλά μέσα στην ιστορία, εδώ και τώρα, τα έσχατα της Βασιλείας.

Η Εκκλησία εικονίζει, προγεύεται και αποτελεί εσχατολογική πρόληψη της Βασιλείας, επειδή, όχι απλώς τελεί, αλλά ταυτίζεται με τη Θεία Ευχαριστία κατ' εξοχήν, η οποία είναι και η μοναδική οντολογική εικόνα της Βασιλείας του Θεού εντός της ιστορίας. Η Εκκλησία θα επιζήσει και πέραν της ιστορίας, γιατί, ακριβώς, αντλεί την ταυτότητά της από τη Θεία Ευχαριστία ως γεγονός του μέλλοντος, ως *κοινωνία των εσχάτων* και της Βασιλείας. Κατά τον Μητροπολίτη Περγάμου Ιωάννη Ζηζιούλα, η Θεία Ευχαριστία είναι το μόνο εκκλησιαστικό γεγονός, το οποίο θα επιβιώσει στη Βασιλεία. «*Η Θεία Ευχαριστία είναι η στιγμή και το γεγονός κατά το οποίο η Εκκλησία βιώνει την εσχατολογική της υπόσταση, παύει να είναι αυτό που είναι και γίνεται αυτό που θα είναι*. Στη Θεία Ευχαριστία η Εκκλησία υπερβαίνει τις αντινομίες της Ιστορίας και βιώνει έναν κόσμο όπως θα είναι, όταν νικηθεί ο θάνατος και εγκατασταθεί η Βασιλεία του Θεού». Όπως ο Χριστός προσέλαβε την ιστορία δίχως να ταυτισθεί απόλυτα μαζί της, έτσι και η Εκκλησία ως το ιστορικό σώμα του Χριστού, είναι ανάγκη να προσανατολίζεται και να βαίνει διαρκώς προς το μέλλον της Βασιλείας. Ο σκοπός της Εκκλησίας δεν είναι η περιχαράκωσή της στα όρια μιας κλειστής πολιτείας ή η μετατροπή

του εσχατολογικού πολιτεύματός της σε καθεστώς του κόσμου, το οποίο επιζητεί να απολαμβάνει κοσμική κυριαρχία, χρησιμοποιώντας και απολυτοποιώντας τις δομές και τα μορφώματα της ιστορίας. Η Εκκλησία, επειδή μετέχει στη Βασιλεία του Θεού, αγωνίζεται διαρκώς να προσλαμβάνει και να μεταμορφώνει τον κόσμο και την ιστορία. Η κίνηση αυτή της πρόσληψης και μεταμόρφωσης του κόσμου δεν πραγματώνεται θριαμβολογικά ή καταπιεστικά, αλλά θυσιαστικά και κενωτικά. Η Βασιλεία του Θεού δεν ενεργεί παρά μόνο μέσα σε ατμόσφαιρα σχέσεων ελευθερίας και αγάπης. Η υπέρβαση της φθοράς και του θανάτου εντός της ιστορίας απαιτεί και προϋποθέτει το «ασκητικό κατόρθωμα» της ανθρώπινης ελευθερίας. Δίχως την ελεύθερη και ασκητική χρήση του κόσμου, δίχως έναν δημιουργικό πολιτισμό και μία νοοτροπία σχέσεων ελευθερίας και αγάπης, κάθε όραμα του μέλλοντος αποβαίνει είτε τραγική ουτοπία είτε αναγκαστικός συμβιβασμός με τα πεπερασμένα και ανακυκλούμενα σχήματα της ιστορίας. Εμφυσώντας εσχατολογική πνοή στην ιστορία, η Εκκλησία μαρτυρεί έναν άλλο τρόπο υπάρξεως τη δυνατότητα και την προοπτική ανακαίνισης του κόσμου και του ανθρώπου. Στην προοπτική αυτή, το μέλλον δεν εξαρτάται από το παρελθόν, αλλά μπορεί να λειτουργεί απελευθερωτικά για το παρόν και για το παρελθόν. Ο κόσμος, ο άνθρωπος και η ιστορία ανοίγονται προς το μέλλον. Η Βασιλεία δεν απαξιώνει, αλλά νοηματοδοτεί και φωτίζει δημιουργικά και ελεύθερα την πορεία της ιστορίας.

Η πρόσληψη και η μεταμόρφωση του κόσμου μέσα στη διαλεκτική ιστορίας και εσχάτων είναι η κύρια αποστολή της Εκκλησίας. Η Εκκλησία υπάρχει για να ενώνει τα διεστώτα στις εκάστοτε ιστορικές συγκυρίες, για να μαρτυρεί έναν άλλο μεταμορφωμένο κόσμο, έναν άλλο τρόπο υπάρξεως των όντων, όπως, δηλαδή, *θα είναι* στη Βασιλεία. Η εσχατολογική αυτή λειτουργία της Εκκλησίας γίνεται ήθος και τρόπος ζωής για τον άνθρωπο και τον πολιτισμό του. Η τελείωση ως όραμα και εμπειρία της Βασιλείας δεν σημαίνει ένα είδος ευδαιμονισμού και ανένης ευφορίας, αλλά την υπέρβαση της φθοράς και του θανάτου. Η θέωση ως τελικός σκοπός του ανθρώπου, ενώ συντελείται εντός του κόσμου και της ιστορίας, ολοκληρώνεται στα έσχατα της Βασιλείας. «Η αθανασία δεν είναι απλώς μία επιβίωση, αλλά αυτό το αισθητικό και άκρως καλλιτεχνικό σμίλημα του ανθρώπινου προσώπου στην κοινωνία του εν Χριστώ σώματος».

Κείμενα

Ματθ. 25,31-46: «Όταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ’ αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καὶ συναχθήσεται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφοριεῖ αὐτοὺς ἀπ’ ἀλλήλων ὡσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων, καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων. τότε ἔρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ· δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. ἐπείνασα γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με, ξένος ἦμην, καὶ συνηγάγετέ με, γυμνός, καὶ περιεβάλετέ με, ἡσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με, ἐν φυλακῇ ἦμην, καὶ ἤλθετε πρὸς με. τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι λέγοντες· κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα καὶ ἐθρέψαμεν, ἢ διψῶντα καὶ ἐποτίσαμεν; πότε δὲ σε εἶδομεν ξένον καὶ συνηγάγομεν, ἢ γυμνὸν καὶ περιεβάλομεν; πότε δὲ σε εἶδομεν ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ ἤλθομεν πρὸς σε; καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ’ ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε. τότε ἔρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων· πορεύεσθε ἀπ’ ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. ἐπείνασα γάρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα, καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με, ξένος ἦμην, καὶ οὐ συνηγάγετέ με, γυμνός, καὶ οὐ περιεβάλετέ με, ἀσθενῆ καὶ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐκ

έπεσκέψασθέ με. τότε ἀποκριθήσονται αὐτῶ καὶ αὐτοὶ λέγοντες· κύριε, πότε σε εἶδομεν πεινῶντα ἢ διψῶντα ἢ ξένον ἢ γυμνὸν ἢ ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐ διηκονήσαμέν σοι; τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς λέγων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε. καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον».

Ιω. 12,31-32: «νῦν κρίσις ἐστὶ τοῦ κόσμου τούτου, νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἐκβληθήσεται ἔξω. καὶ ἐγὼ ἐὰν ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς, πάντας ἐλκύσω πρὸς ἑμαυτόν.»

Α Κορ. 16,22: «εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ἦτω ἀνάθεμα. μαρὰν ἀθά».

Αποκ. 22,20: «Λέγει ὁ μαρτυρῶν ταῦτα· ναὶ ἔρχομαι ταχύ. ἀμὴν, ναὶ ἔρχου, Κύριε Ἰησοῦ».

Β' Κορ. 6,2: «ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας»

Πράξ. 1,11: «Τὸ ἴδιο βεβαίωσαν οἱ ἄγγελοι κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ: «Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἐστήκατε ἐμβλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτόν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν»

Ματθ. 4,17: «Μετανοεῖτε, ἤγγικε γάρ ἡ βασιλεία τοῦ οὐρανῶν»

Α Ιω. 3,2: «Ἀγαπητοί, νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμεν, καὶ οὐπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα· οἶδαμεν δὲ ὅτι ἐὰν φανερωθῆ, ὅμοιοι αὐτῶ ἐσόμεθα, ὅτι ὀψόμεθα αὐτόν καθὼς ἐστὶ.»

Ιω. 17,3: «αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν».

Α' Κορ. 7,31: «καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ ὡς μὴ καταχρώμενοι· παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου».

Αποκ. 21,1-8: «Καὶ εἶδον οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινὴν· ὁ γὰρ πρῶτος οὐρανὸς καὶ ἡ πρώτη γῆ ἀπῆλθον, καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἔτι. καὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν Ἱερουσαλὴμ καινὴν εἶδον καταβαίνουσαν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἡτοιμασμένην ὡς νύμφην κεκοσμημένην τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς. καὶ ἤκουσα φωνῆς μεγάλης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λεγούσης· ἰδοὺ ἡ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ σκηνώσει μετ' αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ λαὸς αὐτοῦ ἔσονται, καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς μετ' αὐτῶν ἔσται, καὶ ἐξαλείψει ἀπ' αὐτῶν ὁ Θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, καὶ ὁ θάνατος οὐκ ἔσται ἔτι, οὔτε πένθος οὔτε κραυγὴ οὔτε πόνος οὐκ ἔσται ἔτι· ὅτι τὰ πρῶτα ἀπῆλθον. Καὶ εἶπεν ὁ καθήμενος ἐπὶ τῷ θρόνῳ· ἰδοὺ καινὰ ποιῶ πάντα. καὶ λέγει μοι· γράψον, ὅτι οὗτοι οἱ λόγοι πιστοὶ καὶ ἀληθινοὶ εἰσι. καὶ εἶπέ μοι· γέγονεν. ἐγὼ τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος. ἐγὼ τῷ διψῶντι δώσω ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ ὕδατος τῆς ζωῆς δωρεάν. ὁ νικῶν, ἔσται αὐτῷ ταῦτα, καὶ ἔσομαι αὐτῷ Θεὸς καὶ αὐτὸς ἔσται μοι υἱός. τοῖς δὲ δειλοῖς καὶ ἀπίστοις καὶ ἐβδελυγμένοις καὶ φονεῦσι καὶ πόρνοις καὶ φαρμακοῖς καὶ εἰδωλολάτραις καὶ πᾶσι τοῖς ψευδέσι τὸ μέρος αὐτῶν ἐν τῇ λίμνῃ τῇ καιομένῃ ἐν πυρὶ καὶ θείῳ, ὃ ἐστὶν ὁ θάνατος ὁ δεύτερος».

Λουκ. 23, 43: «σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ».

Λουκ.23.42: «μνήσθητί μου Κύριε [...] ἐν τῇ βασιλείᾳ σου».

Κατά τον Βουλγαρίας Θεοφύλακτο (P.G. 123, 1106) «ὁ γὰρ ληστής ἐστι μὲν ἐν παραδείσῳ, ἦτοι τῇ βασιλείᾳ».

Ιω. 5,29: « ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως»

Ματθ. 25, 41: « Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἠτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καίτοις ἀγγέλοις αὐτοῦ»

Β' Κορ. 12, 3-4: «ἠρπάγη εἰς τὸν παράδεισον καὶ ἤκουσεν ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι»

Απ. 2,7: «Τῷ νικῶντι δώσω αὐτῷ φαγεῖν ἐκ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, ὃ ἐστὶν ἐν τῷ παραδείσῳ τοῦ Θεοῦ μου»

Αρέθας Καισαρείας, PG 106, 529: «παράδεισον τὴν μακαρίαν καὶ αἰωνίζουσαν ἐκκληπτέον ζωὴν»

Περιγραφές της Κόλασης στην ΚΔ:

Η Καινή Διαθήκη δηλώνει την κατάσταση της κολάσεως με τα εξής ονόματα: «ἀπώλεια» (Φι 3,19· Β' Πέ 2,3), «ὄλεθρος αἰώνιος» (Β' Θε 1,9), «θλίψις μεγάλη» (Μθ 24,21), «μέλλουσα ὀργή» (Μθ 3,7· Λκ 3,7), «κόλασις αἰώνιος» (Μθ 25,46), «πῦρ αἰώνιον» (Μθ 18,8), «πῦρ ἄσβεστον» (Μρ 9,43), «ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται» (Μρ 9,44), «πῦρ ἐσθίων τοὺς ὑπεναντίους» (Ἐβ 10,27), «κάμινος τοῦ πυρός» (Μθ 13,42), «σκότος ἐξώτερον» (Μθ 8,12· 22,13· 25,30), «ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων» (Μθ 8,12· 24,51· Λκ 13,28), «ζόφος τοῦ σκότους εἰς τὸν αἰῶνα τετηρημένος» (Β' Πέ 2,17· Ἰδ 13), «θάνατος» (ἸΑπ 21,4), «δεύτερος θάνατος» (ἸΑπ 20,14), «γένενα» (Μθ 5,22. 29· 10,28 κ.α. Μρ 9,43. 47· Λκ 12,5· Ια 3,6), «προφητεία περὶ μελλούσης κρίσεως» (Μθ 25,31-46).

Ο Παράδεισος στην ΚΔ:

Α' Κορ. 2, 9: «ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδε καὶ οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν Αὐτόν»

Β' Κορ. 12,4: «ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν»

Κολ. 3,4: «Ὅταν ὁ Χριστὸς φανερωθῆ, ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ»

Α Ιω. 3,2: «Ἀγαπητοί, νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμεν, καὶ οὕτω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα· οἶδαμεν δὲ ὅτι ἐὰν φανερωθῆ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὀψόμεθα αὐτὸν καθὼς ἐστι»

Ματθ. 22,30: Ὅτι στον παράδεισο θα ζοῦμε σαν ἀγγελοι στην πνευματικὴ διάσταση το ἀποκαλύπτει ο Κύριος, ἀπαντώντας στην ἀπορία των Σαδδουκαίων

Ιω 14,2: « ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ πατρός μου μοναὶ πολλαὶ εἰσιν»

Α' Θεσ. 4,17: «πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα»

Α' Θεσ.5,10: «ἵνα εἴτε γρηγορῶμεν εἴτε καθεύδωμεν ἅμα σὺν αὐτῷ ζήσωμεν»

Ίω. 17,3: «Αὕτη δέ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν»

Α΄ Θεσ. 4,16-17: «αὐτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπὸ οὐρανοῦ καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον· ἔπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι ἅμα σὺν αὐτοῖς ἀρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα, καὶ οὕτω πάντοτε σὺν Κυρίῳ ἐσόμεθα»

Β΄ Πέτρ. 3,7-10: «καινοὺς δὲ οὐρανοὺς καὶ γῆν καινὴν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν, ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ» (Β΄ Πέ 3,13)

Ίω. 17,3: «Αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ» Αὕτη εἶναι μια χαρὰ χωρὶς τέλος,

Ίω. 16,22: «χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδία καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἴρει ἀφ' ὑμῶν»

Α΄ Ίω. 3,2: «Ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὁψόμεθα αὐτὸν καθὼς ἐστι»

Ψαλμ. 86,3: «δεδοξαμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ»

Πρ. 1, 6-7: «οἱ μὲν οὖν συνελθόντες ἐπηρώτων αὐτὸν λέγοντες· Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ; εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· οὐχ ὑμῶν ἐστὶ γινῶναι χρόνους ἢ καιροὺς οὐς ὁ πατήρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ»

Ματθ. 24, 44: «ἀγρυπνεῖτε γιατί δὲν γνωρίζετε τὴν ὥρα πού θά ἔρθει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου»

Ματθ. 24,3: «εἰπέ ἡμῖν πότε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς σῆς παρουσίας καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος;»

Ματθ. 24,13-14: «... ὁ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ τότε ἔξει τὸ τέλος».

Β Πέτρ. 3,10: «Ἦξει δὲ ἡ ἡμέρα Κυρίου ὡς κλέπτῃς ἐν νυκτί, ἐν ἧ ὀυρανοὶ ροιζηδὸν παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται, καὶ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσονται»

Πραξ. 1,7: «Οὐχ ὑμῶν ἐστὶ γινῶναι χρόνους ἢ καιρούς» καὶ ἄλλοῦ,

Ματθ. 24,36: «Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδέ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ ὁ πατήρ μου μόνος».

Ἀποκ. 1,7-8: «Ἴδου ἔρχεται μετὰ τῶν νεφελῶν, καὶ ὄψεται αὐτὸν πᾶς ὀφθαλμὸς καὶ οἵτινες αὐτὸν ἐξεκέντησαν, καὶ κόψονται ἐπ' αὐτὸν πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. ναί, ἀμήν· Ἐγὼ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, λέγει Κύριος ὁ Θεός, ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ»

Δοξαστικὸ τῆς Κυριακῆς τῆς Απόκρεω

«Ὡ ποία ὥρα τότε, καὶ ἡμέρα φοβερὰ, ὅταν καθίσῃ ὁ Κριτὴς ἐπὶ θρόνου φοβεροῦ! βίβλοι ἀνοίγονται, καὶ πράξεις ἐλέγχονται, καὶ τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους δημοσιεύονται, Ἄγγελοι περιτρέχουσιν, ἐπισυνάγοντες πάντα τὰ ἔθνη. Δεῦτε ἀκούσατε βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες, δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, ἁμαρτωλοὶ καὶ δίκαιοι, πλούσιοι καὶ πένητες, ὅτι ἔρχεται Κριτὴς, ὁ μέλλων κρίναι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, καὶ τίς ὑποστήσεται ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, ὅταν Ἄγγελοι

παρίστανται, ἐλέγχοντες τὰς πράξεις, τὰς διανοίας, τὰς ἐνθυμήσεις, τὰ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ; ὦ ποία ὥρα τότε! Ἄλλὰ πρὸ τοῦ φθᾶσαι τὸ τέλος, σπούδασον κράζουσα, ψυχὴ Ὁ Θεός, ἐπίστρεψον, σῶσόν με, ὡς ὁ μόνος εὐσπλαγχνος».

Μαξίμου Ομολογητοῦ, Προς Θαλάσσιον, Περί Θεολογίας καὶ τῆς Ενσάρκου Οικονομίας του Υιού του Θεοῦ, 12:

« Ὁ Θεός, ἥλιός ἐστι δικαιοσύνης, ὡς γέγραπται· πᾶσιν ἀπλῶς τὰς ἀκτῖνας ἐπιλάμπων τῆς ἀγαθότητος· ἡ δὲ ψυχὴ, ἢ κηρός ὡς φιλόθεος, ἢ πηλός ὡς φιλόυλος κατὰ τὴν γνώμην γίνεσθαι πέφυκεν· ὥσπερ οὖν ὁ πηλός κατὰ φύσιν ἠλίω ξηραίνεται· ὁ δὲ κηρός, φυσικῶς ἀπαλύνεται· οὕτω καὶ πᾶσα ψυχὴ φιλόυλος καὶ φιλόκοσμος ἀπὸ Θεοῦ νοθευομένη, καὶ ὡς πηλός κατὰ τὴν γνώμην ἀντιτυποῦσα, σκληρύνεται· καὶ ἑαυτὴν ὠθεῖ κατὰ τὸν Φαραῶ πρὸς ἀπώλειαν· πᾶσα δὲ φιλόθεος, ὡς κηρός ἀπαλύνεται, καὶ τοὺς τῶν θείων τύπους καὶ χαρακτῆρας εἰσδεχομένη, γίνεται Θεοῦ κατοικητήριον ἐν πνεύματι».

Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, Εἰς τὴν προσευχὴν τοῦ Πάτερ ἡμῶν, PG 90, 880.

«Βουλομένων γάρ, οὐ τυραννομένων τὸ τῆς σωτηρίας μυστήριον»

Ιωάννη Δαμασκηνοῦ, Ἐκδοσις ακριβῆς, 15,32-36: «Οὐδὲ γὰρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἡμέραις καὶ νυξὶν ὁ χρόνος ἀριθμηθήσεται· ἔσται δὲ μᾶλλον μία ἡμέρα ἀνέσπερος τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης τοῖς δικαίοις φαιδρῶς ἐπιλάμποντος, τοῖς δὲ ἀμαρτωλοῖς νύξ βαθεῖα ἀπέραντος»

Ιωάννης ο Σιναΐτης, Κλίμαξ, 54:

«ἄλλο ἐπισκοπεῖν συχνοτέρως τῇ καρδίᾳ· καὶ ἄλλο ἐπισκοπεῖσαι καρδίας διὰ νοὸς ἄρχοντος, καὶ ἀρχιερέως λογικὰς θυσίας Χριστοῦ προσάγοντος· τοὺς μὲν, ὡς φησὶ τις τῶν θεολογίας προσηγορίαν λαχόντων, τὸ ἅγιον καὶ ὑπερουράνιον πῦρ ἐπιδημοῦν καταφλέγει, διὰ τὸ ἔτι ἐλλιπὲς τῆς καθάρσεως· τοὺς δὲ πάλιν φωτίζει διὰ τὸ μέτρον τῆς τελειότητος· τὸ αὐτὸ γὰρ πῦρ καταναλίσκον καὶ φωτίζον φῶς ὀνομάζεται· ὅθεν καὶ τινες ἐκ προσευχῆς ἐξιόντες ὡς ἀπὸ πυρὸς καμίνου ποιοῦνται τὴν ἔξοδον· κουφισμὸν ῥύπου τινὸς καὶ ὕλης αἰσθόμενοι· ἕτεροι δὲ ὡς ἐκ φωτὸς πεφωτισμένοι, καὶ διπλοῖδα ταπεινώσεως, καὶ ἀγαλλιάσεως ἠμφισμένοι. Οἱ γὰρ ἐκτὸς τῶν δύο τούτων ἐνεργειῶν ἐκ προσευχῆς ἐξεληλυθότες σωματικῶς, ἵνα μὴ εἴπω, Ἰουδαϊκῶς προσηύξαντο, καὶ οὐ πνευματικῶς».

Γρηγόριος ο Παλαμάς, Ομιλία ΝΘ, 13 (Ε.Π.Ε 11,498): «Οὗτος, φησὶ, βαπτίσει υμᾶς ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ καὶ πυρί· τῷ φωτιστικῷ δηλονότι καὶ κολαστικῷ, κατ' ἀξίαν ἐκάστου τῆς εαυτοῦ διαθέσεως κομιζομένου το κατάλληλον».

Καὶ αλλοῦ (Συγγράμματα, ἐκδ. Χρήστου, Β' σ.145): Το φως του Χριστοῦ «Εἰ δ' ἐν ὄν τοῖς πᾶσι μεθεκτόν, οὐχ ἐνιαίω, ἀλλὰ διαφόρῳ μετέχεται..., εἰ καὶ μετέχει πάντα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τῆ τῶν ἁγίων μεθέξει πολλὴν καὶ μεγίστην ὀρῶμεν τὴν διαφορὰν ...».

Γρηγόριος ο Παλαμάς, Ομιλία Δ', 12 & 21, περὶ Β' Παρουσίας:

«Πραγματικὰ πρὸς αὐτὸ ἀπέβλεπε ἡ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ σύστασις τοῦ κόσμου καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸ ἀπέβλεπε ἡ ἐπουράνια ἐκεῖνη καὶ ἀρχαιοτάτη βουλή τοῦ Πατρὸς, κατὰ τὴν ὁποία ὁ ἄγγελος τῆς μεγάλης βουλῆς τοῦ Πατρὸς ἐπεξεργάσθηκε τὸν ἀνθρώπο ὡς ζῶο ὄχι μόνον κατ' εἰκόνα, ἀλλὰ καὶ καθ' ὁμοίωσίν του, γὰρ νὰ δυνηθεῖ κάποτε νὰ χωρέσει τὴν μεγαλειότητα τῆς θείας βασιλείας, τὴν μακαριότητα τῆς θείας κληρονομίας, τὴν τελειότητα τῆς εὐλογίας τοῦ ἀνωτάτου Πατρὸς, γὰρ τὴν ὁποία ἐγίναν ὅλα τὰ ορατὰ καὶ τὰ ἀόρατα. Διότι δὲν εἶπε «τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου», ἀλλὰ ἀπροσδιορίστως «τοῦ κόσμου», τόσο τοῦ οὐρανοῦ, ὅσο καὶ τοῦ ἐπιγείου. Ὅχι δὲ μόνον αὐτός, ἀλλὰ καὶ ἡ θεία καὶ ἀπόρρητη κένωσις, ἡ θεανδρική πολιτεία, τὰ σωτήρια πάθη, ὅλα τὰ μυστήρια, γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ ἐρρυθμίσθησαν προνοητικῶς καὶ πανσόφως, ὥστε αὐτός που θὰ φανεῖ πιστός στα παρόντα ν' ἀκούσει ἀπὸ τὸν Σωτήρα· «εὐγε,

δούλε αγαθέ, αφού εφάνηκες πιστός στα ολίγα, θα σε ορίσω οικονόμο σε πολλά· είσελθε στη χαρά του Κυρίου σου». Έλθετε λοιπόν, λέγει, όσοι εχρησιμοποιήσατε κατά την γνώμη μου τον επίγειο και φθαρτό και πρόσκαιρο κόσμο καλώς, κληρονομήσατε και τον επικείμενο και μόνιμο και επουράνιο κόσμο. Διότι «επειάσα και μου edώσατε να φάγω, edίψασα και μ' εποτίσατε, ξένος ήμουν και με περιμαζεύσατε, γυμνός και με ενδύσατε, ασθένησα και με επισκεφθήκατε, ήμουν στις φυλακές και ήλθατε προς εμένα».

21. «Ποιού δε είδους είναι το πυρ εκείνο, το οποίο άπτεται και των σωμάτων και των λογικών σε σώματα όντων, και των ασωμάτων πνευμάτων, θλίβοντας και στενοχωρώντας τα παντοτινά, και δια του οποίου θα λειώσει και το δικό μας πυρ, κατά το γεγραμμένο, «τα καϊόμενα στοιχεία θα λειώσουν»; Πόση προσθήκη φέρει στην οδύνη το ανέλπιδο της απολυτρώσεως; Διότι, λέγει, υπάρχει ποταμός, που παρασύρει το πυρ εκείνο, όπως φαίνεται, και το φέρει μακρύτερα από τον Θεό. Γι' αυτό δεν είπε «πορευθείτε», αλλά «πορεύεσθε από εμένα οι καταραμένοι»· διότι έχετε αφθόνως δεχθεί τις κατάρεις από τους πτωχούς, και με όλο που υπέφεραν εκείνοι, εσείς πάντως είσθε άξιοι κατάρεις. Λέγει δε προς αυτούς «πηγαίνετε στο πυρ το ετοιμασμένο» όχι για σας, αλλά για τον Διάβολο και τους αγγέλους του· διότι τούτο δεν είναι προηγούμενο δικό μου θέλημα, δεν σας έπλασα γι' αυτό, δεν ετοίμασα για σας την φωτιά. Το άσβεστο πυρ έχει αναφθεί για τους δαίμονες που έχουν αμετάβλητη την έξι της κακίας, με τους οποίους σας συνέδεσε η σύμφωνη μ' εκείνους αμετανόητη γνώμη. Είναι λοιπόν εθελοντική η συμβίωσις με τους πονηρούς αγγέλους. «Διότι επειάσα και δεν μου edώσατε να φάγω, edίψασα και δεν με εποτίσατε, ξένος ήμουν και δεν με συμμαζεύσατε, γυμνός και δεν με ενδύσατε, ασθενής και στη φυλακή ήμουν και δεν μ' επισκεφθήκατε». Όπως αδελφοί, η αγάπη και τα έργα της αγάπης είναι πλήρωμα των αρετών, έτσι το μίσος και τα έργα του μίσους, ο ασυμπαθής τρόπος, η ακοινωνήτη γνώμη, είναι πλήρωμα της αμαρτίας. Και όπως τη φιλανθρωπία ακολουθούν και συνυπάρχουν με αυτήν οι αρετές, έτσι τη μισανθρωπία ακολουθούν οι κακίες· γι' αυτό και από αυτήν μόνο καταδικάζονται».

Γρηγόριος Νύσσης, Περί του βίου Μωϋσέως PG 44,429CD: «Διότι αυτή είναι η αληθινή τελειότητα, το να μην χωρίζεσαι από την κακία κατά την διάρκεια τού βίου σου εξαιτίας του δουλοπρεπή φόβου τής τιμωρίας. Μήτε να πράττεις το καλό με την ελπίδα τής ανταμοιβής, και να εμπορεύεσαι την ενάρετη ζωή με διαπραγματευτική και συναλλαγματική διάθεση, αλλά να τα καταφρονείς όλα εναποθέτοντας τις υποσχέσεις εις την ελπίδα, θεωρώντας το μόνο φοβερό, να στερηθείς την αγάπη του Θεού».

Γρηγόριος Θεολογος, Λόγος κβ' :

«Ὡ Τριάς, ἥς ἐγὼ κατηξιώθην, καὶ λάτρης εἶναι, καὶ κῆρυξ ἐκ πλείονος ἀνυπόκριτος! Ὡ Τριάς ἡ πᾶσι ποτε γνωσθησομένη, τοῖς μὲν τῆ ἑλλάμψει, τοῖς δὲ τῆ κολάσει!»

Αββάς Μακάριος, Αποφθέγματα 38, PG34,257CD – 260A.

«Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Μακάριος, ὅτι περιπατῶν ποτε εἰς τὴν ἔρημον, εὔρον κρανίον εἰς τὸ ἔδαφος νεκροῦ ἐρριμμένον· καὶ σαλεύσας αὐτὸ τῆ βαΐνῃ ράβδῳ, ἐλάλησέ μοι τὸ κρανίον· καὶ λέγω αὐτῷ· σὺ τίς εἶ; ἀπεκρίθη μοι τὸ κρανίον· ἐγὼ ἤμην ἀρχιερεὺς τῶν εἰδώλων, καὶ τῶν μεινάντων Ἑλλήνων ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ· σὺ δὲ εἶ Μακάριος ὁ πνευματοφόρος· οἶαν ὦραν σπλαγχνισθῆς τοὺς ἐν τῇ κολάσει, καὶ εὐχη περὶ αὐτῶν, παραμυθοῦνται ὀλίγον. λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· ποία ἐστὶν ἡ παραμυθία, καὶ τίς ἡ κόλασις; λέγει αὐτῷ· ὅσον ἀπέχει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς, τοσοῦτόν ἐστιν πῦρ ὑποκάτωθεν ἡμῶν, ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς ἐστηκότων ἡμῶν μέσον τοῦ πυρός· καὶ οὐκ ἔστι πρόσωπον πρὸς πρόσωπον θεάσασθαί τινα, ἀλλὰ τὸ πρόσωπον ἐκάστου πρὸς τὸν ἑτέρου νῶτον κεκόλληται. ὡς οὖν εὐχη ὑπὲρ ἡμῶν, ἐκ μέρους τις θεωρεῖ τὸ πρόσωπον τοῦ ἑτέρου· αὕτη ἐστὶν ἡ παραμυθία. καὶ κλαύσας ὁ γέρων εἶπεν· οὐαὶ τῇ ἡμέρῃ ἐν ἣ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος· λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· ἔστιν ἄλλη χεῖρων

βάσανος; λέγει αὐτῷ τὸ κρανίον· μειζοτέρα βάσανός ἐστιν ὑποκάτωθεν ἡμῶν. λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· καὶ τίνες εἰσὶν ἐκεῖ; λέγει αὐτῷ τὸ κρανίον· ἡμεῖς ὡς μὴ εἰδότες τὸν Θεόν, κἂν ὀλίγον ἐλεούμεθα· οἱ δὲ ἐπιγνόντες τὸν Θεόν, καὶ ἀρνησάμενοι αὐτόν, ὑποκάτωθεν ἡμῶν εἰσι. καὶ λαβῶν ὁ γέρων τὸ κρανίον, ἔχωσεν αὐτό»

Αββάς Δωρόθεος, PG 88:

«Κάνουμε το καλό ή γιατί φοβόμαστε την κόλαση και τότε βρισκόμαστε στην κατάσταση του δούλου ή για να πάρουμε μισθό και έχουμε την κατάσταση του μισθωτού ή για το ίδιο το καλό και τότε βρισκόμαστε στην κατάσταση του υιού. Γιατί ο υιός δεν κάνει το θέλημα του πατέρα του από φόβο, ούτε γιατί θέλει να πάρει απ' αυτόν μισθό, αλλά επειδή θέλει να τον διακονήσει, να τον τιμήσει και να τον αναπαύσει. Και εμείς έτσι πρέπει να κάνουμε την ελεημοσύνη, για την ίδια την αρετή, συμμετέχοντας στις δυσκολίες των άλλων, σαν να ήταν μέλη του σώματός μας. Να διακονούμε κάποιον σαν να απολαμβάνουμε εμείς οι ίδιοι τον καρπό της διακονίας μας. Να δίνουμε έτσι σαν να είμαστε εμείς οι ίδιοι που παίρνουμε. Αυτή είναι η ελεημοσύνη που γίνεται με επίγνωση. Έτσι, όπως είπαμε, βρισκόμαστε στην ψυχική κατάσταση του υιού».

ΚΑΤΗΧΗΣΕΙΣ Ἁγίου Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, Ἐκδόσεις «Ἐτοιμασία» Ἱερᾶς Μονῆς Τιμίου Προδρόμου Καρέας 1999

Α' Σύμφωνα μέ τήν πίστη τῆς Ἐκκλησίας μας, σᾶς διδάσκουμε καί σᾶς πληροφοροῦμε ὅτι ὁ Χριστός θά παρουσιαστεῖ στούς ἀνθρώπους δύο φορές καί ὄχι μόνο μία καί ὅτι ἡ δεύτερη Παρουσία Του θά εἶναι ἀσύγκριτα πιό λαμπρή καί πιό ἔνδοξη ἀπό τήν πρώτη. Διότι στήν πρώτη φανερώθηκε σέ ὅλη τήν ἕκτασή της ἡ ὑπομονή τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ στή δεύτερη θά φανερωθεῖ ὅλη ἡ δύναμη καί ἡ δόξα τῆς Βασιλείας Του.

...Λοιπόν νά μὴν μένουμε στήν πρώτη Παρουσία μόνο, ἀλλά νά περιμένουμε καί τή δεύτερη. Καί ἂν εἶπαμε στήν πρώτη «εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος στό ὄνομα τοῦ Κυρίου» (Ματθ. 21, 9), τότε πού ἔγινε ἡ θριαμβευτική Του εἴσοδος σά Ἱεροσόλυμα, καί στή δεύτερη θά Τοῦ ποῦμε λατρευτικά: «Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος στό ὄνομα τοῦ Κυρίου», ὅπως ὁ ἴδιος μᾶς τό ἔχει ἀποκαλύψει (Ματθ. 23, 39).

Ἐρχεται ὁ Σωτήρας, ὄχι γιά νά δικαστεῖ πάλι, ἀλλά γιά νά δικάσει αὐτούς πού Τόν δίκασαν. Αὐτός, πού στήν πρώτη Του παρουσία σιωποῦσε ὅταν Τόν ἔκριναν, λέει προφητικά καί ἀποκαλυπτικά στούς παράνομους Ἰουδαίους, πού τόν καιρό τῆς Σταύρωσης ἔπραξαν ἐκεῖνα τά τολμηρά: «Αὐτά ἔκανες λαέ μου, καί σιώπησα» (Ψαλμ. 49, 21). Στήν πρώτη Παρουσία ἦρθε γιά νά οἰκονομήσει τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί δίδασκε μέ λόγια πειστικά. Στή δεύτερη ὁμως οἱ ἄνθρωποι, ἔστω καί ἂν δέν θέλουν, θά ἀναγκαστοῦν νά παραδεχτοῦν ὅτι Αὐτός εἶναι «ὁ Μόνος Βασιλεύς τῶν βασιλευόντων καί Κύριος τῶν κυριευόντων».

Γ' Θά ἔρθει λοιπόν ὁ Κύριός μας, Ἰησοῦς Χριστός, ἀπό τόν οὐρανό. Θά ἔρθει μέ δόξα, ὅταν πρόκειται νά γίνει ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου τούτου, στίς ἔσχατες ἡμέρες. Διότι θά γίνει ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου τούτου καί ὁ κτιστός κόσμος πάλι θά ἀνακαινιστεῖ. «Ἐπειδή δηλαδή ἀπλώθηκε στή γῆ διαφθορά, κλοπή, μοιχεία καί κάθε εἶδος ἀμαρτίας ξεχύθηκε σ' ὀλόκληρη τήν οἰκουμένη καί ὁ κόσμος πνίγηκε στίς αἰματοχυσίες καί αἰμομιξίες» (πρβλ. Ὡσ. 4, 2), γιά νά μὴ μείνει τό θαυμάσιο καί ἀπέραντο τοῦτο κατοικητήριο τοῦ ἀνθρώπινου γένους κατάμεστο ἀπό ἀνομία, θά παρέλθει αὐτός ὁ κόσμος, γιά νά ἀναφανεῖ ὁ τελειότερος.

....

Δ' Θά παρέλθουν λοιπόν ὅσα τώρα βλέπουμε καί θά ἔρθουν ὅσα πρόκειται νά γίνουν, πού θά εἶναι τελειότερα. Ἀλλά τό πότε, κανείς νά μὴν τό πολυεξετάζει. Διότι μᾶς εἶπε ὁ Κύριος «πῶς δέν εἶναι τῆς δυνατότητάς μας νά μάθουμε τούς χρόνους καί τούς καιρούς, τούς ὁποίους ὄρισε ὁ Πατέρας μέ τήν ἐξουσία πού ἔχει» (Πράξ. 1, 7). Μὴν τολμήσεις λοιπόν νά προσδιορίσεις τό πότε θά γίνουν αὐτά, οὔτε πάλι νά κοιμᾶσαι ἡσυχος. Διότι λέει «ἀγρυπνεῖτε γιὰτί δέν γνωρίζετε τήν ὥρα πού θά ἔρθει ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου» (πρβλ. Ματθ. 24, 44).

Αλλά επειδή έπρεπε νά γνωρίζουμε τά σημεία τής συντέλειας τοῦ κόσμου, μιά καί περιμένουμε τόν Χριστό γιά τή δεύτερη Παρουσία Του, γιά νά μήν πεθάνουμε άπατημένοι καί γιά νά μήν πέσουμε σέ πλάνη από τόν ψεύτη Αντίχριστο, οί Άπόστολοι, «κατ' οίκονομίαν» κινήθηκαν μέ Θεόδοτη προαίρεση καί πήγαν καί ρώτησαν τόν άληθινό Διδάσκαλο, λέγοντας: «Πές μας, πότε θά γίνουν αυτά καί ποιό θά εἶναι τό σημάδι τής Παρουσίας Σου καί τής συντέλειας τοῦ κόσμου;» (Ματθ. 24, 3). «Σέ περιμένουμε πάλι νά ἔρθεις, αλλά ὁ Σατανάς μετασχηματίζεται σέ ἄγγελο φωτός» (Β' Κορ. 11, 14). Ἀσφάλισέ μας λοιπόν, γιά νά μήν προσκυνήσουμε κάποιον άλλο, ἐκτός από Σένα.

Καί Ἐκεῖνος ἄνοιξε τό θεϊκό καί ὑπερένδοξο στόμα Του καί εἶπε: «Προσέξτε μήπως σᾶς πλανήσει κανείς» (Ματθ. 24, 4). Καί σεις τώρα, οί ἀκροατές, μέ τά μάτια τής ψυχῆς, σάν νά Τόν βλέπετε μπροστά σας, ἀκοῦτε νά σᾶς λέει καί σᾶς τά ἴδια: «Προσέξτε μήπως σᾶς πλανήσει κανείς». Καί σᾶς παρακαλεῖ ὁ Λόγος νά προσέχετε στά λεγόμενα. Διότι δέν εἶναι ἱστορία πραγμάτων πού πέρασαν, αλλά προφητεία μελλόντων πού ὅπωςδήποτε θά ἔρθουν. Δέν τό προφητεύουμε ἐμεῖς – διότι εἴμαστε ἀνάξιοι – αλλά φέρνουμε στό μέσο ὅσα ἔχουν γραφεῖ καί ἀναφέρουμε τά σχετικά χαρακτηριστικά «σημεῖα». Κοίτα λοιπόν τώρα μόνος σου, ποιά ἔχουν ἤδη γίνει, τί ἀπολείπεται νά γίνει καί ἀσφάλισε τόν ἑαυτόν σου.

Ε' Προσέξτε μήπως σᾶς πλανήσει κανείς. «Διότι πολλοί θά παρουσιαστοῦν μέ τό ὄνομά μου καί θά λένε, ἐγώ εἶμαι ὁ Χριστός καί πολλούς θά πλανήσουν» (Ματθ. 24, 4-5). Αὐτά ἐν μέρει ἔχουν γίνει. Διότι ἤδη κάτι τέτοιο τό ἔχει πεῖ ὁ Σίμων ὁ Μάγος καί ὁ Μένανδρος καί μερικοί ἄλλοι από τούς αἰρεσιάρχες. Θά τό ποῦν σίγουρα καί μερικοί ἄλλοι στήν ἐποχή μας ἢ καί ἄλλοι, μετά από μᾶς³.

ΣΤ' Δεύτερο σημεῖο: «Θά ἀκούσετε πολέμους καί φήμες πολέμων» (Ματθ. 24, 6). Ἀλλά κι ἐμεῖς τώρα δέν ἔχουμε πόλεμο τῶν Περσῶν μέ τούς Ρωμαίους γιά τή Μεσοποταμία ἢ ὄχι; Ξεσηκώνεται «τό ἕνα ἔθνος ἐναντίον τοῦ ἄλλου καί τό ἕνα βασίλειο κατά τοῦ ἄλλου» (Ματθ. 24, 7) ἢ ὄχι; «Καί θά γίνουν πεῖνες, ἐπιδημίες, σεισμοί σέ διάφορους τόπους» (Ματθ. 24, 7). Αὐτά ἤδη ἔχουν γίνει.⁴ Καί συνεχίζει: «Θά γίνουν φοβερά σημεῖα από τόν οὐρανό» (Λουκ. 21, 11) καί θά πέσουν βαρεῖς χειμῶνες. «Νά εἴστε λοιπόν ἄγρυπνοι, γιατί δέν ξέρετε ποιά εἶναι ἡ Ἡμέρα πού θά ἔρθει ὁ Κύριός μας» (Ματθ. 24, 42).

Ζ' Ἀλλά ἐπιζητοῦμε δικό μας σημεῖο τής Παρουσίας τοῦ Κυρίου. Ἐμεῖς οἱ ἐκκλησιαστικοί ζητοῦμε ἐκκλησιαστικό σημεῖο.⁵ Καί ὁ Σωτήρας λέει: «τότε λοιπόν θά σκανδαλιστοῦν πολλοί καί θά παραδώσει ὁ ἕνας τόν ἄλλο καί θά μισεῖ ὁ ἕνας τόν ἄλλο» (Ματθ. 24, 10). Ἄν ἀκούσεις τώρα ὅτι Ἐπίσκοποι ἐναντίον Ἐπισκόπων καί κληρικοί ἐναντίον κληρικῶν καί λαοί ἐναντίον λαῶν φτάνουν μέχρι νά χυθεῖ αἷμα, μήν ταραχθεῖς. Διότι εἶναι γραμμένο κάτι τέτοιο. Νά μήν προσέχεις τόσο σ' αὐτά πού γίνονται, ὅσο σ' αὐτά πού ἔχουν γραφεῖ⁶ Οὔτε πάλι ἂν ἐγώ πού σέ διδάσκω χαθῶ, νά χαθεῖς καί σύ μαζί μέ μένα. Ἀλλά πρέπει ὁ ἀκροατής νά γίνει καλύτερος από τόν δάσκαλο πού τοῦ μιλάει. Καί αὐτός πού ἦρθε τήν ἔσχατη ὥρα νά γίνει πρῶτος (πρβλ. Ματθ. 20, 16), επειδή ὁ Δεσπότης δέχεται καί αὐτούς πού φτάνουν τήν ἐνδέκατη ὥρα (πρβλ. Ματθ. 20, 6-7). Ἐφόσον ἀνάμεσα στούς Ἀποστόλους βρέθηκε προδοσία, ἀπορεῖς πού ἀνάμεσα στούς Ἐπισκόπους ὑπάρχει μισαδελφία⁷;

Τό σημεῖο ὅμως αὐτό δέν ἀναφέρεται μόνο στούς ἄρχοντες, αλλά καί στούς λαούς. Διότι λέει: «Επειδή θά πληθυνθεῖ ἡ ἀνομία, θά ψυχρανθεῖ ἡ ἀγάπη τῶν περισσοτέρων» (Ματθ. 24, 12). Μπορεῖ λοιπόν νά καυχηθεῖ κανείς από τούς παρόντες ὅτι ἔχει ἀνυπόκριτη φιλία πρὸς τόν πλησίον; Δέν συμβαίνει πολλές φορές τά χεῖλη νά φιλοῦν, τό πρόσωπο νά χαμογελά, τά μάτια νά ἔχουν ἰλαρό βλέμμα, ἢ καρδιά ὅμως νά μηχανεύεται δόλους καί νά κατασκευάζει κακά, ἐνῶ κανείς μιλάει εἰρηνικά; (Πρβλ. Ψαλμ. 27, 3).

Η' Έχεις και αυτό τό σημείο: «Θά κηρυχθεῖ τοῦτο τό Εὐαγγέλιο τῆς Βασιλείας σ' ὅλη τήν οἰκουμένη, γιά νά τό γνωρίσουν ὅλα τά ἔθνη. Καί τότε θά ἔρθει τό τέλος» (Ματθ. 24, 14). Ἀλλά σχεδόν, ὅπως βλέπουμε, ὅλος ὁ κόσμος πληρώθηκε ἀπό τή διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ8.

Θ' Καί τί γίνεται μετά ἀπ' αὐτό; «Ὅταν λοιπόν θά δεῖτε τό βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, γιά τό ὁποῖο μίλησε ὁ Δανιήλ ὁ προφήτης, νά στέκεται στόν ἅγιο τόπο – ὁ ἀναγνώστης ἄς ἐννοήσῃ» (Ματθ. 24, 15) – καί παρακάτω «τότε ἂν κάποιος σᾶς πεῖ, νά, ἐδῶ εἶναι ὁ Χριστός ἢ ἐκεῖ, μήν τόν πιστέψετε» (Ματθ. 24, 23). Ἡ μισαδελφία δίνει λοιπόν τόπο στόν Ἀντίχριστο. Δηλαδή προετοιμάζει ὁ διάβολος διαιρέσεις τῶν λαῶν, γιά νά γίνει εὐπρόσδεκτος ὁ ἐρχόμενος Ἀντίχριστος. Μακάρι κανένας ἀπό τούς δούλους τοῦ Χριστοῦ, πού βρίσκονται ἐδῶ ἢ καί σέ ἄλλα μέρη, νά μήν τόν πλησιάσῃ καί νά μήν τόν ἀκολουθήσῃ.

.....

Γ' Ὁ Χριστός ὁ ἀληθινός, ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ ὁ Μονογενής, δέν ἔρχεται ἀπό κάποιο μέρος τῆς γῆς. Ἄν κάποιος ἀπατεώνας τερατουργός καί θαυματουργός, παρουσιαστῇ στήν ἔρημο, ἰσχυριζόμενος ὅτι αὐτός εἶναι ὁ Χριστός, μήν πηγαίνεις (πρβλ. Ματθ. 24, 26). Ἄν σοῦ ποῦν «νά, ἐδῶ εἶναι ὁ Χριστός, ἢ ἐκεῖ, μήν πιστέψεις» (πρβλ. Μαρκ. 13, 21). Μήν προσέχεις δηλαδή κάτω στή γῆ, διότι ἀπό τόν οὐρανό κατεβαίνει ὁ Δεσπότης, ὄχι ὁ μόνος, ὅπως ἔγινε πρῖν, στήν πρώτη Παρουσία, ἀλλά ἀνάμεσα σέ πολλούς, ἀπό μυριάδες Ἀγγέλους περιφρουρούμενος. Οὔτε ἔρχεται κρυφά καί ἀθόρυβα, ὅπως ἡ δροσιά ἢ πρῶϊνή στό ποκάρι τοῦ μαλλιῦ (πρβλ. Ψαλμ. 71, 6), ἀλλά σάν ἀστραπή (πρβλ. Λουκ. 17, 24) ἐκτυφλωτική καί ὀλόλαμπρη καί ἀντιληπτή ἀπό ὅλους. Διότι, Αὐτός ὁ ἴδιος ἔχει πεῖ: «Ὅπως ἡ ἀστραπή ξεπετάγεται ἀπό τήν ἀνατολή καί φαίνεται ὡς τή δύση, ἔτσι θά εἶναι καί ἡ Παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου» (Ματθ. 24, 27). Καί πάλι: «Θά δοῦν τόν Υἱό τοῦ ἀνθρώπου νά ἔρχεται πάνω στίς νεφέλες τοῦ οὐρανοῦ, μέ δύναμη καί δόξα πολλή. Καί θά ἀποστείλῃ τούς Ἀγγέλους Του μέ μεγάλη σάλπιγγα» (Ματθ. 24, 30-31) καί ὅσα ἄλλα ἀναφέρονται στό ἴδιο χωρίο.

.....

ΚΒ' Ἀλλά ποιό θά εἶναι τό σημείο τῆς δευτέρας αὐτῆς Παρουσίας Του; Μήν τυχόν τολμήσῃ καμιά ἐναντία δύναμη καί τή μιμηθεῖ. «Καί τότε θά φανεῖ, λέει, στόν οὐρανό τό σημείο τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου» (Ματθ. 24, 30). Καί τό σημείο τό ἀληθινό, τό διακριτικό τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ὁ Σταυρός. Τό σημείο τοῦ φωτόμορφου Σταυροῦ προηγεῖται ἀπό τό Βασιλιά καί δηλώνει ὅτι Αὐτός εἶναι Ἐκεῖνος πού εἶχε σταυρωθεῖ παλιότερα, γιά νά Τόν δοῦν οἱ Ἰουδαῖοι, αὐτοῖ πού Τόν κέντησαν στήν πλευρά καί συνωμότησαν γιά νά φονευτεῖ καί νά θρηνήσουν πανεθνικά καί χωριστά κάθε φυλή (πρβλ. Ζαχ. 12, 10, 12), λέγοντας: Αὐτός εἶναι Ἐκεῖνος πού ραπίσαμε, Αὐτός εἶναι Ἐκεῖνος πού φτύσαμε στό πρόσωπο, Αὐτός εἶναι Ἐκεῖνος πού Τοῦ βάλουμε δεσμά, Αὐτός εἶναι Ἐκεῖνος πού, ἀφοῦ πρῶτα Τόν σταυρώσαμε, Τόν ἐξευτελήσαμε. Θά ποῦν τότε: Ποῦ νά πᾶμε γιά νά ἀποφύγουμε τήν ὀργή Σου; Ἀφοῦ ὁμως Ἀγγελικά στρατεύματα θά περιβάλλουν καί θά φρουροῦν τόν κόσμο, πουθενά δέν θά μπορέσουν νά πᾶνε. Φόβος γιά τούς ἐχθρούς θά εἶναι τό σημείο τοῦ Σταυροῦ, χαρά θά εἶναι γιά τούς φίλους πού πίστεψαν σ' Αὐτόν ἢ Τόν κήρυξαν στά ἔθνη ἢ μαρτύρησαν γιά τό ὄνομά Του.

Ποιός θά εἶναι ἄραγε τόσο εὐλογημένος, ὥστε τότε θά βρεθεῖ φίλος τοῦ Χριστοῦ. Δέν καταφρονεῖ τούς δικούς Του δούλους ὁ τόσο ἐνδοξος Βασιλιάς, Αὐτός πού Τόν δορυφοροῦν Ἄγγελοι, πού εἶναι σύνθρονος τοῦ Πατέρα. Καί γιά νά μήν ἀναμειχθοῦν οἱ ἐκλεκτοί μαζί μέ τούς ἐχθρούς, «θά στείλῃ τούς Ἀγγέλους Του μέ σάλπιγγα μεγάλη καί θά συναΐξουν τούς ἐκλεκτούς τοῦ Κυρίου ἀπό τούς τέσσερις ἀνέμους» (Ματθ. 24, 31). Γιατί, ἀφοῦ δέν καταφρόνησε ἕναν, ἐννοῶ τόν Λῶτ, πῶς εἶναι δυνατόν νά καταφρονήσῃ πολλούς δικαίους μαζί; Θά πεῖ τότε σ' αὐτούς πού θά εἶναι ἀνεβασμένοι πάνω στά νεφελώδη ἄρματα καί θά ἔχουν συναχθεῖ ἀπό τούς Ἀγγέλους: «Ἐλάτε ἐσεῖς, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατέρα μου» (Ματθ. 25, 34).

ΚΓ' Ἀλλά θά πεῖ κάποιος ἀπό τούς παρόντες: Εἶμαι φτωχός ἢ μπορεῖ τότε ἴσως νά βρεθῶ ἄρρωστος στό κρεβάτι. Ἦν μπορεῖ νά πεῖ κάποια: Εἶμαι γυναίκα καί μπορεῖ νά βρεθῶ στό μύλο. Τί θά γίνει; Μήπως γι' αὐτούς τούς λόγους θά μᾶς περιφρονήσουν καί θά μᾶς

καταδικάσουν; Έχε θάρρος, άνθρωπε. Ο Κριτής είναι άπροσωπόληπτος. «Δέν πρόκειται νά κρίνει μέ βάση τά φαινόμενα, ούτε σκοπεύει νά ἐλέγξει μέ βάση τά λόγια» (Ησ. 11, 3), ούτε προτιμάει τούς μορφωμένους από τούς άπλους και άπαιδευτους, ούτε τούς πλούσιους από τούς φτωχούς. Και στό χωράφι άν βρίσκεσαι, θά σέ πάρουν οί Άγγελοι.

Μή νομίσεις πώς θά προτιμήσει τούς κτηματίες και σένα τό γεωργό θά σέ αφήσει. Είτε δοϋλος είσαι, είτε φτωχός, μή έχεις καμιά άγωνία. «Αύτός πού έλαβε δούλου μορφή»⁹ (Φιλιπ. 2, 7), δέν περιφρονεί τούς δούλους. Άν τύχει πάλι και είσαι άρρωστος στό κρεβάτι, έχει γραφεϊ: «Τότε θά είναι δύο στό ίδιο κρεβάτι, τόν ένα θά τόν πάρουν, τόν άλλο θά τόν αφήσουν» (Λουκ. 17, 34). Έστω κι άν από ανάγκη είσαι άπασχολημένος στό μύλο, είτε είσαι άνδρας είτε γυναίκα, ή έχεις δοϋλο στό μύλο και αναγκάζεσαι νά παραμένεις έκεϊ, δέν πρόκειται νά σέ περιφρονήσει Αύτός «πού κάνει ελεύθερους και άνδρειωμένους τούς άλυσσοδεμένους» (πρβλ. Ψαλμ. 67, 7), Αύτός πού όδήγησε τόν Ίωσήφ στή βασιλεία από τή δουλεία και τή φυλακή. Αύτός και σένα θά σέ λυτρώσει από τίς θλίψεις και θά σέ όδηγήσει στή Βασιλεία τών ουρανών. Μόνο έχει θάρρος, μόνο νά εργάζεσαι τό αγαθό, νά αγωνίζεσαι πρόθυμα, διότι τίποτε δέν πάει χαμένο.

Είναι γραμμένη κάθε σου προσευχή και ψαλμωδία, είναι γραμμένη κάθε σου έλεημοσύνη, κάθε σου νηστεϊα. Είναι γραμμένος κάθε γάμος πού διαφυλάχτηκε στά όρια τά ήθικα, είναι γραμμένη κάθε είδους έγκράτεια πού έγινε για χάρη του Θεοϋ. Άνάμεσα όμως σ' όλα, όσα ο Θεός καταγράφει για νά μάς στεφανώσει, τήν πρώτη θέση τήν έχει ή παρθενία και ή άγνεία και πρόκειται νά λάμπεις σάν Άγγελος.

Άλλά όπως ακουσες μέ εύχαρίστηση τά καλά, ακουσε πάλι χωρίς νά ταραχθείς και τά αντίθετα. Είναι όλα γραμμένα, κάθε σου πλεονεξία, κάθε σου πορνεία, κάθε σου όρκος πού άθέτησες, κάθε βλασφήμια, κάθε μαγεία, κάθε κλοπή και κάθε φόνος. Όλα αυτά θά καταγραφούν, εάν μετά τό Βάπτισμα πράξεις τά ίδια πάλι, διότι τά προηγούμενα εξαλείφονται όλα.

ΚΔ' «Όταν θά έρθει», λέει, «ο Υιός του ανθρώπου μέ όλη τή δόξα Του, όλοι οί Άγγελοι θά είναι μαζί Του» (Ματθ. 25, 31). Κοίτα, άνθρωπε, μπροστά σέ πόσο πλήθος θά βγεις νά κριθείς. Σύμπαν τό γένος τών ανθρώπων τότε θά παρίσταται. Άναλογίσου λοιπόν πόσο πολυάριθμος είναι ή φυλή τών Ρωμαίων, από πόσα πλήθη άποτελούνται οί βάρβαρες φυλές πού τώρα ζοϋν και πόσες από αυτές τίς βάρβαρες φυλές έχουν πεθάνει έδω και εκατό χρόνια. Λογάριασε πόσοι θάφτηκαν μέσα σέ χίλια χρόνια από όλες αυτές τίς φυλές και τόσες άλλες. Λογάριασε όλους, όσοι έζησαν στή γη από τόν Άδάμ μέχρι σήμερα. Είναι πραγματικά άπειροπληθεϊς αλλά, παρόλα αυτά, μπορούμε νά θεωρήσουμε ότι είναι και λίγοι, άν τούς συγκρίνουμε μέ τούς Άγγέλους, πού σίγουρα είναι κατά πολύ περισσότεροι. Έκείνοι είναι τά ένενήντα έννέα πρόβατα, ή ανθρωπότητα είναι μόνο τό ένα (πρβλ. Ματθ. 18, 12. Λουκ. 15, 4). Σύμφωνα μέ τό μέγεθος τών τόπων πρέπει νά υπολογίζουμε και τό πλήθος τών κατοίκων τους¹¹. Η γη πού κατοικείται από όλους τούς ανθρώπους, σύμπασα ή οικουμένη, έτσι όπως βρίσκεται στό μέσον του ουρανοϋ πού τήν περιβάλλει, είναι μόνο τό κέντρο ενός κύκλου και όμως βαστάζει πάνω της τόσα πλήθη.

Σκεφτείτε λοιπόν ο ουρανός πού τήν περιβάλλει σάν κύκλος, πόσο πιο υπερμεγέθης είναι από αυτήν. Και σκεφτείτε ότι υπάρχουν άπειροι άλλοι ουρανοί, πού δέν μπορούμε ούτε καν νά φανταστοϋμε τά πλήθη τών Άγγέλων πού τούς κατοικούν. Διότι έχει γραφεϊ: «Χίλιες χιλιάδες Τόν υπηρετοϋσαν και μύριες μυριάδες έστεκαν μέ δέος μπροστά Του» (πρβλ. Δαν. 7, 10). Και όχι βέβαια πώς είναι μόνο τόσος τό πλήθος τών Άγγέλων, αλλά περισσότερο απ' αυτό δέν μπορούσε νά μάς παραστήσει ο Προφήτης. Θά είναι παρών λοιπόν τότε στήν Κρίση ο Θεός, ο Πατέρας όλων, θά παρακάθεται και ο Ίησοϋς Χριστός και τό Άγιο Πνεϋμα θά παρευρίσκεται και Αύτό. Άγγελική σάλπιγγα θά προσκαλέσει όλους έμάς, πού έχουμε σάν ένδυμα μας όλα μας τά έργα.

Μήπως λοιπόν και μόνο μ' αυτή τήν εικόνα, δέν είναι φυσικό από τώρα νά έχουμε κάποια αίσθηση άγωνίας; Μήν τό θεωρήσεις, άνθρωπε, ότι είναι μικρή καταδίκη, άκόμα και τότε

πού δέν θά κολαστεῖς αἰώνια, τό νά ἔρθουν στό φῶς ὅλα τά κρυφά καί φανερά ἔργα σου, μπροστά στά ἄπειρα πλήθη ὄλων τῶν ἀνθρώπων καί ὄλων τῶν Ἀγγέλων. Μήπως δέν ἔρχονται στιγμές στή ζωή μας πού προτιμᾶμε νά πεθάνουμε πολλούς θανάτους, παρά νά μάθουν κάποιοι φίλοι μας τά μυστικά μας, γιά τά ὅποια θά ἔπρεπε νά μᾶς ἀποδοκιμάσουν¹². ΚΕ' Κάτω ἀπό τή συναίσθηση αὐτῆς τῆς τόσο κρίσιμης περιστάσεως, ἀδελφοί μου, ἄς φροντίσουμε μέ ζῆλο νά μή μᾶς ἀποδοκιμάσει καί καταδικάσει ὁ Θεός, ὁ Ὅποῖος δέν χρειάζεται νά διενεργήσει καμιά ἐξέταση καί κανένα ἔλεγχο, προκειμένου νά γνωρίσει ἐμᾶς καί τά ἔργα μας. Μήν πεῖς ὅτι νύχτα ἔπες σέ πορνεία ἢ ἔκανα μαγεῖες ἢ ἔπραξα κάτι ἄλλο καί ἄνθρωπος δέν βρισκόταν ἐκεῖ. Ἀπό τή συνείδησή σου κρίνεσαι, ἀπό τούς λογισμούς σου. Ὅπως λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος, τότε πού θά κρίνει ὁ Θεός τά κρυφά ἔργα τῶν ἀνθρώπων, οἱ λογισμοί τοῦ ἀνθρώπου μέσα στή συνείδησή του θά λειτουργοῦν σάν μάρτυρες κατηγορίας ἢ σάν μάρτυρες ὑπερασπίσεως (πρβλ. Ρωμ. 2, 15-16). Σέ ἀναγκάζει νά πεῖς τήν ἀλήθεια τό Πρόσωπο τοῦ Κριτῆ-Θεοῦ, πού σοῦ ἐμπνέει τό δέος. Καί ἀκόμα πιό ἔντονα, θά μπορούσαμε νά ποῦμε, ὅτι σέ ἐλέγχει ἀκόμα καί τότε πού ἐσύ δέν θά φανερώσεις τήν ἀλήθεια. Γιατί, ὅπως εἶπαμε, θά ἀναστηθεῖς καί θά παρουσιαστεῖς στόν Κριτή, σάν νά εἶσαι ντυμένος μέ τίς ἀμαρτίες σου ἢ, ἂν ἔχεις βέβαια, καί μέ κάποιες καλές καί ἐνάρετες πράξεις σου.

Καί τό δήλωσε τοῦτο ὁ Κριτής – διότι ὁ Χριστός θά εἶναι Ἐκεῖνος πού θά κρίνει– λέγοντας: «Επειδή δέν δικάζει ὁ Πατέρας κανέναν, ἀλλά τήν κρίση τήν ἄφησε στόν Υἱό» (Ἰωάν. 5, 22). Καί αὐτό δέν σημαίνει ὅτι ἀποξενώνεται ἀπό τήν ἐξουσία Του, ἀλλά ὅτι κρίνει «διά τοῦ Υἱοῦ»¹³. Βέβαια ὁ Υἱός κρίνει μέ τή συγκατάνευση τοῦ Πατέρα. Καί ἀσφαλῶς ἡ κρίση καί ἡ ἀπόφαση τοῦ Υἱοῦ εἶναι ἴδια μέ τήν κρίση καί τήν ἀπόφαση τοῦ Πατέρα, γιατί Πατέρας καί Υἱός ἔχουν μία καί τήν αὐτή γνώμη. Τί λέει ὁμως ὁ Κριτής γιά τό ἂν ἀποτελοῦν ἢ ὄχι τό ἔνδυμά σου οἱ πράξεις σου καί τά βιώματά σου; «Καί θά συναχθοῦν μπροστά Του πάντα τά ἔθνη» (πρβλ. Ματθ. 25, 32). Διότι πρέπει ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ νά γονατίσουν καί τά ἐπουράνια καί τά ἐπίγεια καί τά καταχθόνια (πρβλ. Φιλιπ. 2, 10). Καί θά χωρίσει τούς μέν ἀπό τούς δέ, «ὅπως χωρίζει ὁ βοσκός τά πρόβατα ἀπό τά κατσίκια» (Ματθ. 25, 32).

Πῶς τά χωρίζει ὁ βοσκός; Ἄραγε τά ἐξετάζει βάσει κανενός βιβλίου, γιά νά δεῖ ποιό εἶναι πρόβατο καί ποιό κατσίκι; Ἡ τά διακρίνει ἀπό τήν ἐμφάνιση; Δέν εἶναι τό σγουρό καί ἀφράτο μαλλί πού φανερώνει τό πρόβατο καί τό σκληρό καί ἄγριο τρίχωμα πού φανερώνει τό κατσίκι; Ἔτσι εἶναι καί μόλις καθαριστεῖς ἀπό τίς ἀμαρτίες σου. Ἔχεις στό ἐξῆς τό μαλλί καθαρό καί μένει ἡ στολή σου ἀμόλυπτη καί λές πάντοτε: «Ξεντύθηκα τό χιτώννα τῆς ἀμαρτίας, πῶς νά τόν ξαναβάλλω;» (Ἄσμ. 5, 3). Ἀπό τό ἔνδυμα γνωρίζεσαι σάν πρόβατο, ἂν ὁμως βρεθεῖς τριχωτός σάν τόν Ἡσαῦ, πού ἦταν πυκνότριχος καί ἐλαφρόμυαλος, πού ἔχασε τά πρωτοτόκια γιά τό φαῖ καί πούλησε τό ἀξίωμά του, θά πᾶς στά ἀριστερά τοῦ Κυρίου. Ἄς μή γίνει κανείς ἀπό τούς παρόντες νά χάσει τή Χάρη, οὔτε μέ τά ἄδικά του ἔργα νά βρεθεῖ στό ἀριστερά τάγματα τῶν ἀμαρτωλῶν.

ΚΣΤ' Πραγματικά, μᾶς προκαλεῖ τό φόβο ἡ Κρίση τοῦ Θεοῦ καί μᾶς τρομάζουν ὅσα μᾶς πληροφοροῦν γιά τό πῶς θά γίνει. Ἐνῶ προβάλλεται σάν σκοπός τῆς ζωῆς μας ἡ Βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἔχει ἐτοιμασεῖ καί ἡ αἰώνια φωτιά τῆς κολάσεως. Καί θά πεῖ εὐλογα κάποιος: «Πῶς θά ἀποφύγουμε τή φωτιά τῆς κολάσεως. Καί πῶς θά μποῦμε στή Βασιλεία;». «Πείνασα», λέει, «καί μοῦ δώσατε νά φάω» (Ματθ. 25, 35). Μάθετε λοιπόν τόν τρόπο. Δέν χρειάζεται ἐδῶ νά κάνεις ἀλληγορία, ἀλλά νά κάνεις πράξη τά λεγόμενα. «Πείνασα καί μοῦ δώσατε νά φάω, δίψασα καί μοῦ δώσατε νά πιῶ, ξένος εἶμουν καί μέ φιλοξενήσατε, γυμνός καί μέ ντύσατε, ἀρρώστησα καί μέ ἐπισκεφθήκατε, στή φυλακή ἤμουν καί ἤρθατε νά μέ δεῖτε» (Ματθ. 25, 35-36). Αὐτά ἂν πράξεις, θά εἶσαι μαζί Του στή Βασιλεία, βασιλιάς¹⁴. Ἄν ὁμως δέν τά πράξεις, θά κατακριθεῖς.

Ἄρχισε λοιπόν ἀπό τώρα νά τά κάνεις πράξη καί ἔχε ζωντανή καί σταθερή πίστη. Πρόσεξε νά μήν κλειστεῖς ἐξω, ὅπως οἱ μωρές παρθένες, ἀναβάλλοντας νά ἀγοράσεις λάδι¹⁵. Μή θαρρευτεῖς ἐπειδή ἔχεις ἀπλῶς τή λαμπάδα, ἀλλά νά τήν ἔχεις νά καίει. «Ἄς λάμπει τό φῶς

τῶν καλῶν σου ἔργων μπροστά στους ἀνθρώπους» (πρβλ. Ματθ. 5, 16) καί νά μή βλασφημεῖται ἐξαιτίας σου ὁ Χριστός. Φόρεσε ἔνδυμα ἀφθαρσίας, διαπρέποντας στά καλά καί θεάρεστα ἔργα. Καί ὅποια ὑπόθεση «κατ' οἰκονομίαν», σοῦ ἐμπιστευτεῖ ὁ Θεός, διοικήσέ την εὐάρεστα καί καρποφόρα. Χρήματα σοῦ ἐμπιστεύτηκε; Κάνε καλή καί χρηστή διαχείριση. Λόγο διδασκαλίας σοῦ ἐμπιστεύτηκε; Μεταχειρίσου τό χάρισμα γιά τή δόξα τοῦ Θεοῦ καί τή σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Μπορεῖς νά φέρνεις καί ἄλλους νά ἀκοῦν τό λόγο, τό κήρυγμα τῆς πίστεως; Κάνε το μέ ζήλο.

Ἵπάρχουν τόσες πολλές μορφές ζωῆς καί δράσεως, μέσα στίς ὁποῖες ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νά ἀναδειχθεῖ πιστός καί καλός οἰκονόμος τῶν χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ. Προσέξτε μόνο νά μή βρεθεῖ κανεῖς νά σφάλει καί ἀπορριφθεῖ, ὥστε νά συναντήσουμε μέ παρρησία τόν αἰώνιο Βασιλέα Χριστό, πού βασιλεύει στους αἰῶνες. Διότι θά βασιλέψει στους αἰῶνες. Αὐτός πού θά κρίνει ζῶντες καί νεκρούς, Αὐτός ὁ Ὅποιος πέθανε γιά χάρη τῶν ζώντων καί τῶν νεκρῶν, καθώς καί ὁ Παῦλος τό λέει: «Γι' αὐτό ὁ Χριστός πέθανε καί ἔζησε, γιά νά γίνει Κύριος καί Βασιλέας ζώντων καί νεκρῶν» (Ρωμ. 14, 9).

.....

ΛΓ' ...Καί εἶθε ὁ Θεός τῶν ὅλων, ὅλους ἐσᾶς νά σᾶς διατηρήσει ικανούς καί φωτισμένους, ὥστε νά ἔχετε στή μνήμη σας τά σημεῖα τῆς συντέλειαι τοῦ κόσμου καί νά μείνετε ἀκατανίκητοι ἀπό τόν Ἀντίχριστο. Τώρα πιά γνώρισες τά ιδιαίτερα σημάδια πού θά φανερώσουν τόν ἐρχομό τοῦ πλάνου. Ἔχεις καί τίς ἀποδείξεις τοῦ ἀληθινοῦ Χριστοῦ, πού φανερά πρόκειται νά κατεβεῖ ἀπό τόν οὐρανό. Τόν ἕνα ἀπόφευγέ τον, τόν πλάνο. Τόν ἄλλο περίμενέ Τον, τόν Ἀληθινό. Ἐμαθες τόν τρόπο, μέ ποιά κριτήρια δηλαδή θά βρεθεῖς στά δεξιά τοῦ Πατέρα. Τήρησε ὅ,τι σοῦ ἔχω ἐμπιστευθεῖ σχετικά μέ τόν Χριστό (πρβλ. Α' Τιμ. 6, 20), διαπρέποντας σέ ἔργα θεάρεστα (πρβλ. Α' Τιμ. 2, 10), ὥστε νά κληρονομήσεις τή Βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀφοῦ παρασταθεῖς μέ παρρησία ἐνώπιον τοῦ Κριτῆ, διά τοῦ Ὁποίου καί μετά τοῦ Ὁποίου ἡ δόξα ἀνήκει στόν Θεό, μαζί καί στό Ἅγιο Πνεῦμα, στους αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Ισαάκ του Σύρου, ΛΕ', 416

«Παράδεισός ἐστιν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἐν ἧ ὁ παράδεισος πάντων τῶν μακαρισμῶν, ὅπου ὁ μακάριος Παῦλος ἐτρέφη τροφήν παρά τήν φύσιν»,

Ισαάκ του Σύρου, ΚΒ', 481

«Ἐγώ δέ λέγω, ὅτι ἐν τῇ γεέννη κολαζόμενοι, τῇ μάστιγι τῆς ἀγάπης μαστίζονται. Καί τί πικρόν καί σφοδρόν τό τῆς ἀγάπης κολαστήριο; Τουτέστιν ἐκεῖνοι οἵτινες ἠσθήθησαν, ὅτι εἰς τήν ἀγάπην ἔπταισαν μείζονα τήν κόλασιν ἔχουσι πάσης φοβουμένης κολάσεως. Ἡ γάρ λύπη ἡ βάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ ἐκ τῆς εἰς τήν ἀγάπην ἀμαρτίας, ὀξυτέρα ἐστίν πάσης κολάσεως γινομένης. Ἄτοπον ἐστι λογίζεσθαι τινα, ὅτι οἱ ἀμαρτωλοί ἐν τῇ γεέννη στεροῦνται τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀγάπη ἔκγονόν ἐστί τῆς γνώσεως τῆς ἀληθείας, ἥτις ὁμολογουμένως κοινῶς πᾶσι δίδοται. Ἐνεργεῖ δέ ἡ ἀγάπη ἐν τῇ δυνάμει αὐτῆς κατά διπλοῦν τρόπον· τούς μέν ἀμαρτωλούς κολάζουσα, ὡς καί ἐνταῦθα συμβαίνει πρός φίλον ἀπό φίλου· τούς δέ τετηρηκότας τά δέοντα, εὐφραίνουσα ἐν αὐτῇ. Καί αὕτη ἐστί κατάγε τόν ἐμόν λόγον ἡ ἐν τῇ γεέννη κόλασις, ἡ μεταμέλεια».

Νικόλαος Καβάσιλας, Περί τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς 7, 92, PG 150, 720D:

«Ταύτης τῆς ζωῆς τά μέν παρά τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα υιοθεσίας, ὅθεν ἡ τελεία ἀγάπη, καθ' ἣν ἡ μακαρία ζωή. Τά μέν γάρ μυστήρια τοῦ Χριστοῦ παρέχει λαβέσθαι· «τοῖς δέ ἐκεῖνον λαβοῦσιν ἔδωκε, φησίν, ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι»· τῶν τέκνων δέ ἡ τελεία ἀγάπη ἥς ἅπας ἀπελήλαται φόβος. Οὔτε γάρ μισθῶν ἀποτυχίαν οὔτε πληγᾶς ἐστι δεδιέναι τόν ἐκείνως ἐρῶντα· τὸ μέν γάρ δούλων, ἐκεῖνο δέ μισθωτῶν, τὸ δ' οὔτω καθαρῶς φιλεῖν μόνων γίνεται τῶν υἱῶν»

Δανιήλ 7: 9-10: «έθεώρουν ἕως ὅτου οἱ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθητο, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιών, καὶ ἡ θριξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὡσεὶ ἕριον καθαρὸν, ὁ θρόνος αὐτοῦ φλόξ πυρός, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον· ποταμὸς πυρὸς εἴλκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ· χίλια χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μύρια μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ· κριτήριον ἐκάθισε, καὶ βίβλοι ἠνεύχθησαν»

Αποκ. 20: «Καὶ ὅταν τελεσθῇ τὰ χίλια ἔτη, λυθήσεται ὁ σατανᾶς ἐκ τῆς φυλακῆς αὐτοῦ, καὶ ἐξελεύσεται πλανῆσαι τὰ ἔθνη τὰ ἐν ταῖς τέσσαρσι γωνίαις τῆς γῆς, τὸν Γῶγ καὶ τὸν Μαγῶγ, συναγαγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν πόλεμον, ὧν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης. καὶ ἀνέβησαν ἐπὶ τὸ πλάτος τῆς γῆς, καὶ ἐκύκλευσαν τὴν παρεμβολὴν τῶν ἁγίων καὶ τὴν πόλιν τὴν ἡγαπημένην· καὶ κατέβη πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ κατέφαγεν αὐτούς· καὶ ὁ διάβολος ὁ πλανῶν αὐτοὺς ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ θείου, ὅπου καὶ τὸ θηρίον καὶ ὁ ψευδοπροφήτης, καὶ βασανισθήσονται ἡμέρας καὶ νυκτὸς εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Καὶ εἶδον θρόνον μέγαν λευκὸν καὶ τὸν καθήμενον ἐπ' αὐτῷ, οὗ ἀπὸ προσώπου ἔφυγεν ἡ γῆ καὶ ὁ οὐρανός, καὶ τόπος οὐχ εὐρέθη αὐτοῖς. καὶ εἶδον τοὺς νεκρούς, τοὺς μεγάλους καὶ τοὺς μικρούς, ἐστῶτας ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ βιβλία ἠνοιχθησαν· καὶ ἄλλο βιβλίον ἠνοιχθη, ὃ ἐστὶ τῆς ζωῆς· καὶ ἐκρίθησαν οἱ νεκροὶ ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τοῖς βιβλίοις κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. καὶ ἔδωκεν ἡ θάλασσα τοὺς νεκρούς τοὺς ἐν αὐτῇ, καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ἄδης ἔδωκαν τοὺς νεκρούς τοὺς ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐκρίθησαν ἕκαστος κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. καὶ ὁ θάνατος καὶ ὁ ἄδης ἐβλήθησαν εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρὸς· οὗτος ὁ θάνατος ὁ δευτέρος ἐστίν. καὶ εἴ τις οὐχ εὐρέθη ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ζωῆς γεγραμμένος, ἐβλήθη εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρὸς».